

Zemepis

Trenčianskej stolice.

Podľa ministerského učebného plánu,

pre III. triedu elem. ľudových škôl

sostavili

Michal Kosztka a Moricz Orbók,

kr. pod-školdozorca.

professor.

S viacej obrazcami.

K dostaniu u Michala Kosztka kr. pod-školdozorca v Dubnici.

Prešporok.

Vlastnosť vydavateľov.

1889.

Vytah z ministerského učebného plánu.

Zemepis.

II. T r i e d a.

Popri miestopisnom riadení sa, nech nakreslí učiteľ školu, jej dvor, obec a okolie. Bydlisko na tomto obraze práve tak riadi žiakov jeho, ako jich riadilo v svojom prirodzenom položení.

III. T r i e d a.

Počes hodín v týždni: 2. Z nákresu bydliska prevedú sa dietky ku poznaniu mappy; zvlášte na vidieku svojho bydliska, naučí učiteľ na mape nákresy planín, kopcov, vrchov, dolín, riek, jazier atď., a na týchto obraz okolia svojho bydliska.

Prirodzený obraz bydliska a najbližšieho okolia živo znázorní učiteľ viditeľnými na ňom dedinami, mestami, vlastnosťami obyvateľov, vo vidieku sa vyskytujúcimi znamenitejšími živočíchmi, rastlinami, opísaním nápadnejších druhov zemín a kameňov.

☛ Každé právo sa podrzuje. ☛

L.

Slovenská pedagogická knižnica
Bratislava
Sign. U
Prír. čís. 156114

452.3 (1)(071)-U

Čiastka prvá.

Základné známosti.

Oddiel prvý.

I. Kruh rozhl'adu a obzor.

Keď vyjdeme na nejaké povýšené miesto, a ztade sa dokola rozhl'adneme, vidíme, jakoby sa spodnia čiastka oblohy, zeme, pred nami sa rozprestierajúcej, v podobe kruhu všade dotýkala. Ten kruh, v ktorom sa obloha zeme dotýkať z d á, nazývame **rozhl'adokruhom**, a tú hraničnú čiaru dokola, za ktorou nič viacej spatriť nie sme vstave, **obzorom**.

II. Strany sveta.

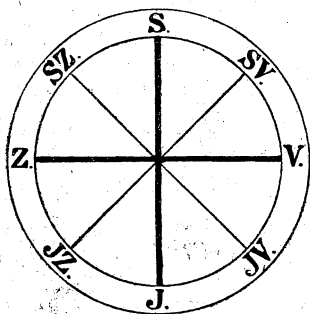
Pozorujme, kde vychádza ráno slnko. Keď to vieme, vtedy obráťme sa tvarou v tú stranu, a máme pred sebou **východ** (skrátene značené = V.), za sebou **západ** (= Z.), na pravo **juh** (= J.), a na ľavo **sever** (= S.).

Východ, západ, juh a sever, tvoria štyri hlavné strany sveta.

• Strana, medzi severom a východom, volá sa **severovýchod** (= SV.), medzi juhom a východom, **juhovýchod** (= JV.), medzi severom a západom, **severozápad** (= SZ.) a konečne, medzi juhom a západom, **juhozápad** (= JZ.).

Severovýchod, juhovýchod, severozápad a juhovýchod, menujú sa štyrmi pobočnými stranami sveta.

Jestli knižku našu tam otvoríme, kde je obrázec prvý, a na stôl, lebo lavicu ju tak položíme, aby ten koniec hrubšej čiary na obrázci, pri ktorom je písmena V. naznačená, ta ukazoval, kde slnko vychádza, vtedy hrubšie čiary svojimi smerami štyri hlavné strany sveta, tenšie čiary ale štyri pobočné strany sveta budú ukazovať.

Obrázec 1-vý.

Hlavnie a pobočné strany sveta.

III. Riadenie sa v učebnej izbe.

Keď si zastaneme do prostred izby, veľmi snadno nrčíme, ku ktorej strane sveta sú jednotlivé jej čiastky obrátené.

Vidíme, že od stredu učebnej izby (na pr. k východu*), padnú okná, k otvárajú sa dvere, visia hodiny, stojí stôl.

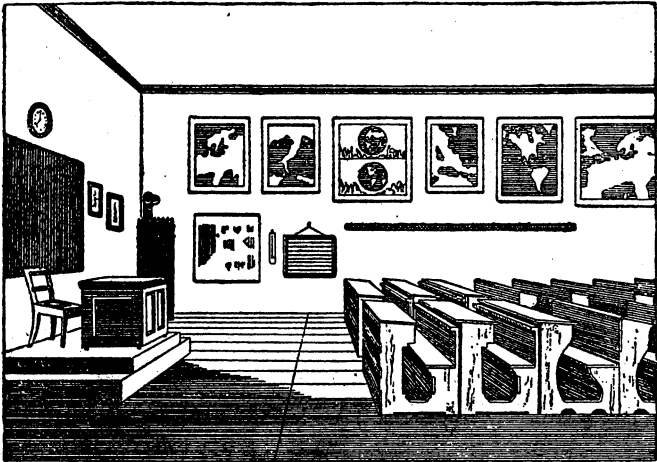
Od stredu učebnej izby na stoja kachle, stolík pána učiteľ'ov, je vešák, počtový stroj.

Východniä strana učebnej izby našej je metrov dlhá, západniä strana práve tol'ko;

*) V učebnej izbe, oproti všetkým ôsmym stranám sveta, stojí dajaký predmet; učiteľ nech vyplní v knižke každého žiaka vybodkované miesta, dľa toho, jako stoja tieže predmety.

južná strana je metrov dlhá, a severná tiež toľko.

Keď si v našej učebnej izbe strany sveta týmto spôsobom označíme, vtedy sme sa v nej riadili, a preto taký spôsob počínania riadením sa menuje.

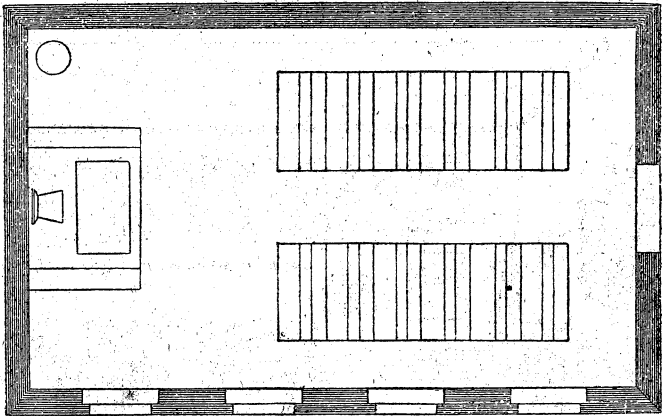
Obrázec 2-hý. Nákres učebnej izby.

IV. Nákres a plán učebnej izby.

Na kúsku papieru, vo zmenšenej miere, môžeme nakresliť našu učebnú izbu; menovite jej steny, okná, dvere, stôl, kachle, lavice, a takto zhotovíme **nákres** našej učebnej izby, jako to na druhom obrázci vidíme.

Takýto nákres nevie každý zhotoviť, lebo je to ťažko a stojí to mnoho práce. Docielime to však o mnoho ľahšie tým spôsobom, keď si načiarame základné steny učebnej izby, a potom poznačíme, kde lavice a iné predmety stoja. V páde tomto, bude nákres náš jednoduchejším a jasnejším, ale predsa uvi-

díme, kde stojí jeden lebo druhý predmet. Podobný nákres ľudia častejšie potrebujú; aj táto škola, podľa takéhoto nákresu, stavaná bola. Taký nákres (obrázok 3-tí) menujeme **základným nákresom** alebo **plánom**.

Obrázec 3-tí. Plán učebnej izby.

V. Plán školskej budovy.

Jako sme nakreslili plán učebnej izby, práve tak môžeme vyhotoviť aj plán našej školskej budovy.

Od našej učebnej izby (na sever) a sú susedné učebné izby; leží chodba (gánok). Učebné izby a chodba spolu tvoria našu školskú budovu.

Z chodby prideme na dvor školskej budovy, ktorý je metrov dlhý, a metrov široký.

Jestli si zastaneme do prostred dvora a tvárou sa ku (východu) obrátíme, vtedy leží za nami (telocvičebná) miestnosť, pred nami ale je školskej budovy, na ulicu hladiace, . . .

..... metrov dlhé, čelo, v jehož
 (prostredku) otvára sa brána.

Oddiel druhý.

I. Bydlisko.

L'udia viacerí pospolu, v menších-väčších spoločnosťach a blízko seba radi bývajú; ba prinútení sú pohromadách bývať, lebo nemá každý človek všetko, a veľmi často odkázaný je na druhého. Chceme-li si, na príklad, zaopatriť rúcho, koľko tu potrebujeme l'udí! Musíme prísť do spojenia s krajčírrom, obuvníkom, klobučníkom. Týchto l'udí **remeselníkmi** lebo **priemyselníkmi** zoveme. Nuž a krajčír súkno, obuvník kožu, tiež musí od iného kúpiť. Jestli potrebujeme železo, farbu, cukor, drevo, to zase len všetko od iných a iných l'udí zaopatriť si musíme. Takých l'udí, ktorí s týmito vecami kupčia či obchod vedú, **kupcami** lebo **obchodníkmi**, menujeme. Keď onezdravíme, potrebujeme **lekára**, ktorý nás lieči. Našou povinnosťou je, vo sviatok do **kostola** ísť, tam sa nábožne modliť a učenie **kňazovo** očúvať a zachovávať. A jestli nechceme ostať sprostými, musíme aj do **školy** chodiť, a tam dobré naučenia pána **učitelovo** si osvojovať. Jaká veľiká by to bola chyba, keby l'udia sem a tam roztratení bývali! Keby si každý pre seba osobitný kostol a školu musel stavať, osobitného kňaza, učiteľa a lekára držať, a k nakúpeniu potrebných vecí ku ďaleko bývajúcim kupcom a remeselníkom chodiť! Ba i proti napadnutiu zlých l'udí, môžu nás l'udia s nami žijúci, obrániť a zastať. Ale i sladký pocit bratskej, priateľskej a ľudskej lásky,

vedie a núka človeka, ku spoločnému prebývaníu a spoločenskému životu.

Odtiaľ je teda to, že keď z brány (dvier) školskej budovy vystupujeme, vidíme, že pri nej je aj viac iných domov postavených. Viacej, podľa seba postavených domov, **domoradom** menujeme.

Prázný priestor, medzi dvoma, oproti sebe postavenými domoradmi, **ulicou** voláme.

Taký väčší priestor, ktorý viacej než dva domorady obkľučujú, nazývame **námestím**, a jestli sa na ňom predávajúci a kupci, v niektorý, k tomu určený deň, shromažďujú, vola sa **tržišťom** lebo **rynkom**.

Ulice a námestia žeby sme jich rozoznať mohli, majú svoje mená. Niektoré ulice pomenované sú menami výtečnejších a zvláštnejších ľudí, a to z tej príčiny, aby nám mená týchto výtečníkov a jejich nasledovania hodné skutky, tol'koraz na myseľ prišli, kol'koraz cez tú ulicu prejdeme, — alebo nám mená tých ulíc, nejaké okol'nosti na pamäť privádzajú.

Ulica, v ktorej naša školská budova stojí, menuje sa ulicou.

Veľmi úzka a krátka ulica, menuje sa **uličkou**.

Viacej, jedna do druhej vedúcich ulíc s domami a v nich bývajúcimi ľuďmi, menuje sa **osadou** (obcou).

Osada, v ktorej my bývame, zve sa

Teda je naším **bydliskom**.

II. Roztriedenie osád.

Osady, dl'a jejich veľkosti a majetnosti, na trojaké delíme:

1. Taká osada, ktorá z málo stavísk (domov) pozostáva, a sama nenie vstave notára vydržiavať,

menuje sa **malá obec (dedina)**. Viacej takých malých obcí spolu majú jedného notára.

2. Taká osada, ktorá z mnoho stavísk pozostáva, a tak je majetná, že si sama môže notára vydržiavať **veľkou obcou (mestečkom)** sa nazýva. Takéto veľké obce majú obyčajne dovoleno jarmaky vydržiavať, a síce: týždenné trhy, v istý deň v týždni, alebo krajské trhy či jarmaky, niekol'koráz do roka.

3. Keď je v niektorej osade tak málo domov, a tak málo ľudí býva v nej, že nemôže ani len malú obec tvoriť, tú **pustou** (v Trenč. stolici **kopanickou** lebo **lazom**) menujeme. Pusta patrí ku tej osade, v jejž chotári leží, a jej obyvatelia i do kostola do susednej obci chodia. Mnohé pusty ešte ani vlastnej školy nemajú.

....., naše bydlisko je $\frac{\text{veľká}}{\text{malá}}$ obec, lebo má $\frac{\text{mnoho}}{\text{málo}}$ domov, sama $\frac{\text{má}}{\text{nemá}}$ notára, jarmaky $\frac{\text{má}}{\text{nemá}}$, a býva v nej $\frac{\text{mnoho}}{\text{málo}}$ priemyselníkov a kupcov.

Ja som sa v narodil, a tak je mojím rodným miestom či rodiskom.*)

III. Dejiny obce.

Obec naša vždy nejestvovala, ale povstala pred niekol'ko sto rokami. Zprvu sa len málo ľudí na toto miesto osadilo, potom sa vždy rozmnožovali z čiastky tak, že nové a nové rodiny dochádzaly sem

*) Vybodkované miesta nech učiteľ vyplní čistým, čitateľným písmom; nad čiarou, lebo pod čiarou stojace slová nech prečiarne, vôbec nech tak urobí, jako mu to diktujú okol'nosti obce v ktorej účinkuje.

z iných vidiekov, z čiastky ale skrz rodenie. Je síce pravda, že de roka mnoho ľudí pomre, ale predsa vždy sa jich viac narodí. Znovu príjdené, alebo znovu založené rodiny, ku jestvujúcim už domom nové pristavily; miesto starých, rozpadávajucich sa domov, nové zbudovaly a tým spôsobom sa obec naša vždy zväčšovala; — ba že jednotliví občania, časom, svojou usilovnosťou, pracovitnosťou a schránlivosťou k väčšiemu prišli majetku, t. j. zbohatli, miesto svojho starého domu, nový, väčší, nádhernejší a pohodlnejší vystavili, tak sa osada naša, nielen ľudnatejšou a väčšou, ale i krajšou stala. Aj dnes sú v obci našej domy, ktoré sa dostavujú. Kto to vie, kedy a jako obec naša povstala, jako sa vyvínovala, a cez jaké nehody prešla po dnešný deň, ten zná obce našej dejiny.*)

IV. Obyvatelia a občania obcí.

Tí ľudia, ktorí stále v obci našej žijú a bývajú, sú **obyvatelia tejto obce**. Všetkých obyvateľov obci našej spolu je

Tú reč, ktorú doma, v rodinnom kruhu vyprávame, a ktorú sme sa učili od svojej matky, menujeme **rečou materinskou**. V niektorých obciach je materinská reč obyvateľov rozličná, a síce: **uhorská, slovenská a nemecká**. Sú aj takí ľudia, ktorí pomimo svojej materinskej reči aj inou rečou vyprávajú. A znatie iných rečí je aj užitočné, ale najprvšou povinnosťou našou je dokonále sa naučiť reč uhorskú, lebo **my všetci sme uhria**, preto by to hanbou bolo, keby sme po uhorsky

*) Tu učiteľ vyrozpráva a potom deťom dá vyrozprávať dejiny svojej obce.

nevedeli rozprávať. V našej obci žijúci ľudia rozprávajú po

Každý človek má náboženstvo. My všetci sme od Boha život obsiahli. On má starosť o nás a riadi každý skutok náš, a čím vládne, za to len Jemu samému máme čo ďakovať, ba povinní sme s vďačnosťou, uctou a poklonou oproti Nemu sa chovať. A jako za tie mnohé dobrodenia, rozličným spôsobom ľudia vyjadrujú vďačnosť svoju a úctu naproti Bohu, tak dl'a toho, ku rozličným náboženstvám či vierovyznaniam patria. Sú rímsko-katolíci, evanjelíci, židia atď. Ja som
V našej obci sú ľudia náboženstva.

Dl'a zamestknávania sú obyvatelia: úradníci, rol'níci, kupci a premyselníci.

Všetci mužskí obyvatelia obci našej, ktorí 20-ty rok života už doplnili, volajú sa občania.

V. Úradníci obce.

V rodine prvou osobou je otec; on stará sa o každodenné potreby svojej rodiny a o jej vydržanie; on riadi všetky jej záležitosti, slovom, on je hlavou rodiny.

Obec v mnohom ohľade podobá sa jednej veľkej rodine, a v obci je o mnoho viac ľudí, než v rodine; preto záležitosti obce, nie jeden, ale viac ľudí vedie. Tých mužov ktorí spravujú záležitosti všetkých obyvateľov jednej obce, úradníkmi lebo predstavenými menujeme.

Takí sú:

1. Rychtár; tento je hlavou obce. (V mestách mešťanosta). On súdi lebo rozhoduje v menších pra-

votných záležitostiach obyvateľ'ov; on dozor má nad verejným poriadkom a stará sa o to, aby ostatní občania úradníci svoje povinnosti konali.

2. **Notár**; tento koná všetky pisebné práce, vykazuje koľko dane má platiť každý obyvateľ' popíše školopovinné deti, lebo každé dieťa, ktoré doplní šiesty rok, povinné je školu navštevovať, aby rozumný človek z neho ostal. K povinnostiam notára prislúcha i popis mladíkov k vojsku patriacich.

3. **Sirotský**; tento spravuje peňažité záležitosti sirôt a stará sa o jejích majetok.

4. **Pokladník**; tento má pod opaterou obecnú pokladnicu, vyberá dane, a jich svojmu predstavenému odovzdáva.

5. **Prisazních** povinnosťou je: aby radou a spoluúčinkovaním nápomocní boli výšmenovaným úradníkom.

Títo úradníci spolu volajú sa: **predstavenstvom**.

Tá miestnosť, kde úradníci práce svojho úradu konajú, úradnou miestnosťou, lebo na krátko **úradom** menujeme. Taká úradnia miestnosť ale nazýva sa i **obecným (mestkým) domom**.

Vo veľkých obciach, sú okrem uvedených úradov, ešte aj iné úrady.

VI. Chotár obce.

Jestli z jednej ulice v obci našej, do druhej prejdeme, konečne príjeme na koniec obce. Tu potom uvidíme: role, lúky a hory. Tie role, lúky a hory, ktoré ku našej obci patria, tvoria **chotár** našej obce.

Chotár je na čiastky podelený, ktoré **honami** zoveme. Každý hon má svoje meno.

Chotár bez hory, poľom sa menuje. Na poli pestujú ľudia žito, raž, jačmeň, ovos, zemiaky, konope, ľan, zeleniny atď.; v hore rastie drevo na palivo, na rozličné nástroje a na stavby; lúky dávajú: seno. To všetko jedným slovom **plodinami** menujeme.

Oddiel tretí.

I. Otcina.

Naše rodisko i s obkľučujúcim ho vidiekom, **otčinou** menujeme.

Každý človek miluje svoju otčinu. Tu sme sa narodili, tu sú tie miesta, kde sme náš detinský vek strávili, tu žijú naši rodičia, pokrevní, a všetci tí, ktorých tak veľmi milujeme; tu sme počali do školy chodiť, a skrz toto všetko, je nám naša otčina tak veľmi milá. A keď musíme niekedy na dlhší čas z tohoto milého nám vidieku odísť, padá nám to ťažko a bolí nás srdce.

II. Okolie našej obce.

Okolo našej obce, vo väčšej menšej vzdialenosti, ležia zase iné obce. Do niektorých za pôl hodiny, do iných za hodinu alebo i za dve musíme ísť.

Tie osady, ktoré sa rozprestierajú okolo našej obce, a neležia veľmi ďaleko, i s jejich chotármi spolu, **okolím našej obce** menujeme.

III. Cesty.

Z obce našej do rozličných častok chotára, vedú **cesty**. Jak je táto cesta len tak úzka, že ľudia po nej len pešký chodiť môžu, volá sa **chodníkom**;

jestli ale aj s vozmi po nej sa premávajú, menuje sa **cestou poľnou**. Po týchto cestách chodieval robotní ľud do poľa, a roľníci svážajú svoje plodiny z chotára.

Z našej obce do susednej, a z tejto zase do najbližšej, tiež vedie vozová cesta; jestli sa o túto cestu jednodlivé obce starajú, volá sa ona **cestou obecnou**. Ale i taká vozová cesta tiahne sa cez niektoré obce, ktorú na stoličné útraty v dobrom stave vydržiavajú, a taká menuje sa **cestou stoličnou**. Obyvatelia väčších obcí a miest v neprestajnom žijú spojení s obyvateľmi i ďalších obcí a miest; kupci a obchodníci odvážavajú svoje tovary do vzdialených krajov na vozoch; cestujú z osady do osady, s jarmaku na jarmak; taká premávka, len na širokých, s mnohými útratami vydržiavaných a dobre opatrovaných cestách môže sa konať bez pretrhnutia; tieto cesty opatrujú na útraty krajiny, a preto sa i **cestami** či **hradskými krajinskými** menujú.

Veľmi často sa stáva, že má niekto náhlu prácu v daktorej vzdialenej osade; na voze by sa ta len za štyri, päť dní dostal; také zdĺhavé cestovanie je nielen unavujúce, ale i mnoho peňazí stojí, a mnoho času požaduje. Vtedy cestujeme na **železnici**, na ktorej päťdňovú cestu, za deň vykonáme. Železničné vozy pohybujú sa na železných kolajniciach (šínach); vozy, jeden s druhým pospájané ťahá parný stroj či mašina. Ale i ten, ktorý má pred sebou kratšiu cestu a chce nielen pohodlnejšie ale i lacnejšie cestovať, cestuje železnicou. Železničné vozy (vlak), pri každej, na ceste (trati) ležiacej väčšej osade pristavia sa na niekoľko minút, a také miesto **stanicou** menujú. Na stanicach noví cestovatelia vstúpia, a ktorí len potiaľ chceli cestovať, vystúpia. Ale nie len osoby,

lež i batožina (bagažia), drevo, kamenné uhlie, ovocie, obilie a iný kupecký tovar odvážaný býva po železniciach. Takéto predmety na stanicich sa nakladajú a zkladajú.

Keď na väčšiu tekutú vodu drevo hodíme, lebo na ňu z dreva zhotovený člnok, loď spustíme, oni sa neponoria, ale plávať budú po vodnej hladine. Túto silu vody ľudia tiež využítokujú, tým spôsobom, že drevo a iné väčšie ťarchy preplávajú do tých obcí, ktoré pri patričnej vode ležia. Takúto väčšiu vodu, cestou vodnou nazývame.

IV. Povrsie nášho okolia.

Keď vyjdeme do chotára našej obce, ku jednej lebo druhej strane sveta obrátení, vidíme, že je površie zeme ploché, rovné; kdežto, keď sa obrátíme v stranu inú, na pr. , zkusíme, že površie zeme povýšené je ku nebu.

To miesto, kde je površie zeme, na väčšom priestore ploché, rovné, planinou lebo rovinou menujeme.

Menšie vyvýšeniny zemského površia kopcom lebo vrškom voláme; jestli vyvýšenie zeme vyššie je od 100 metrov, vtedy ho vrchom zoveme.

Najnižšia časť vrchu zove sa pätou, úpätim; strecha domu podobná a naklonená časť úbočím, najvyššia ale vrcholom; končiarom lebo temänom.

Kde sa viac spojených vrchov tiahne, tvoria dovedna pohorie.

Povrch a ňútro vrchu pozostáva z nerastov. V lone vrchov nachodí sa mnoho užitočných nerastov, jaké sú: sol', kamenné uhlie, železo, striebre, mramor, stavebné kamenie atď. Aby ľudia tieto nerasty

z lona vrchov na svetlo dostať mohli, kopú do zeme hlboké, studňám lebo pivniciam podobné jamy a diery; takéto jamy a diery **baňami** nazývajú.

Vo vrchoch prichádzame i na také diery, ktoré nie rukami ľudskými, ale účinkom prírody povstaly; takéto diery zovú sa **jaskyňami**.

Medzi dvoma, lebo viac vrchami, ležiaca priestranná priehlbina, **dolinou** lebo **údolím** sa menuje. A keď je dolina veľmi úzka, volá sa **úžlabinou**. Veľmi úzke priechody vo vrchoch, menujú sa **priesmyki**.

V. Tekúce a stojaté vody.

Človek, zvier a rastlina by bez vody zahynuli; ale o nedostatok vody, nemusíme mať starosť, dost jej je všade. Každý lepší gazda má **studňu** pri dome, alebo viacerí susedia spoločnú studňu majú. Studňa sa tým spôsobom robí, že potiaľ kopú do zeme, kým voda nepočne vyvierat; potom kraje viac-menej hlbokej jamy vyložia dokola kamením, aby ju zem nezasypala.

Na niektorých miestach nenie treba ani do zeme kopat, lebo voda na površí vyviera. To miesto, kde voda zo zeme vyviera, **prameňom** (stokom, žriedlom) menujeme. Keď voda z prameňa odteká, vymýva si **koryto**. Strany koryta **brehami** voláme. Obrátíme-li sa tvárou po toku vody, vtedy po pravici bude **pravý** a po ľavici **ľavý breh**.

Keď sa viac prameňových potôčkov síjde, a ony v spoločnom koryte ďalej tečú, tvoria: **potok**. Keď viac potokov dovedna stečie, povstáva **rieka**. To miesto, kde jedna rieka do druhej vteká, nazýva sa **vtokom** lebo **ústim**.

Takú vodu, ktorá netečie, lež stojí, **jazerom** nazývame. Jazero je obyčajne o mnoho širšie než potok

lebo rieka, a svoju vodu lebo z potokov, alebo z prameňov, ktoré sa na jeho dne nachádzajú, dostáva. Niektorá stojatá voda, zvlášte keď sa z vody dažďovej soberie, tak je plytká, že šašie lebo trstina v nej riasť môže a vtedy zve sa **močiarom**. V teplých dňoch letných, zvlášte včas dlhšej suchoty, močiar vyschne, a na jeho priestore, povstáva šaším porostené bahnísté miesto, po ktorom nemožno chodiť, lebo sa pôda jeho trasie a noha do neho viazne, to menuje sa **traseniskom** lebo **marasťou**.

Voda tekúca a stojatá je zväčša takej chuti, jakú užívame ku uhaseniu svojho smädu. Takúto vodu **sladkou** menujeme. Naproti tomu, takú vodu, ktorá kyselú, horkú lebo slanú chuť má, **liečivou** nazývame, lebo keď ju pijavame, ale keď sa v nej kúpavame, z niektorých chorôb nás vylieči.

VI. Vzduch, podnebie.

Či bdieme, či spíme, vždy dýchame, t. j. **povetrie** (**vzduch**) vtahujeme do seba, lebo bez toho by sme nemohli ani za minútu žiť. Zo všetkých strán obkľúčení sme povetím, a preto jeho nedostatok nikdy necítíme. Ale ani povetrie nenie jednaké, niekedy je **vlhké**, inokedy **suché**; niekedy **teplé**, inokedy **studené**. Vody tekúce a stojaté neprestajne sa vyparujú, práve tak, jako horúce jedlo na stôl postavené, totiž veľmi riedke, nepatrné vodnie bublinky, tak rečené **vodnie pary** ustavične vystupujú do výšky, kde sa spájajú a **oblaky** tvoria. V oblakoch shromaždené pary sa v kvapky srážajú a na zem padajú, čo **daždňom** zoveme. Daždňová voda obživuje siatiny, stromy a vúbec celé rastlinstvo; zbytočná dažďová voda vsiaka do zeme, tam sa vjedno shromažďuje a v podobe prameňa zase

tu i tu na povrchu zeme vystupuje. Preto vodnie žily v zemi nikdy nevysychajú. V studenom počasí vodnie pary zámrazujú a v podobe **sňahu** padujú na zem. Sňah padáva v dobe zimnej. Niekedy v lete stáva sa, že dážďové kvapky v studených výšiniach vzduchových v l'ad sa obráta, a vtedy padá na zem **ľadovec (kamenec, krúpy)**.

Keď príjde povetrie do pohybu, hovoríme že veje **vietor**. Silný vietor je, zvlášte v zime, nepríjemný, ale predsa užitočný, lebo povetrie očisťuje. Niekedy sa stáva, že vietor takou obrovskou silou a rýchlosťou duje, fučí, že všetko rúca, čo mu v ceste stojí, a vtedy **povetricou** lebo **vichorom** sa zove. Vichor a l'adovec mnoho škody robieva na majetkoch našich. Keď dážď za dlhší čas, bars i v menších-väčších prestávkach, prší, hovorievame, že je **mokrú** počasie; keď ale za celé mesiace nenie dážďu, a nebo je jasné, vtedy také počasie **suchým** voláme.

Počasie ináč aj **podnebí** menujeme.

Sú kraje, v ktorých je vždy studenejšie, než v krajoch iných, ty tedy **studené podnebie** majú; o iných, krajoch práve protivne povedať môžeme.

Oddiel štvrtý.

I. Krajina.

Keď sa pohneme, ku ktorejkoľvek strane sveta obrátenou ulicou obce našej, príjdeme na chotár tejže obce, a keď cez ten prejdeme, vkročíme do chotára obce susednej. Okolo našej obce, vo väčšej lebo menšej vzdialenosti, ležia obce iné. Vyjdúc zo susednej obce, a celé dni, ba týždne cestujúc, neprestajne by

sme do iných a iných obcí (dedín, mestečiek a miest) prichádzali, medzi ktorými by sme i veľmi ľudnaté, pekne stavané a bohaté nachádzali. Takto cestujúc za týždne, to by sme skusili, že ľudia v rozličnej vzdialenosti bývajúci, rozličné sice majú obyčaje, rozdielne sa šatia atď., ale v tom sa všetci srovnávajú, že dl'a tých istých zákonov žijú, dl'a ktorých i my tu žijeme. Jeden taký veľký priestor zeme, ktorého občania dl'a jedných a tých istých zákonov žijú, krajinou menujeme. Tú peknú, veľkú krajinu, z nejž len veľmi malú čiastku obec naša so svojim chotárom tvorí: **Uhorskou krajinou** menujeme. Preto sa volá uhorskou, lebo v jej každej čiastke, uhorskí občania bývajú, ktorí zväčša po uhorský rozprávajú. Prvý uhor je uhorský kráľ, ktorý je najhlavnejším pánom krajiny. Uhorsko je naša milá, drahá vlasť, v ktorej sme sa narodili, v ktorej žijeme, a ktorú tak milujeme, jako svoj vlastný život.

II. Stolica.

Záležitosti krajiny veľmi múdri a rozumní ľudia spravujú, práve tak, jako našej obce záležitosti podobne najrozumnejším jednotlivcom sverené sú. Aby sa mohla naša veľiká krajina pohodlnejšie riadiť, podelili ju na menšie kusy. Takýto jeden a jeden kus našej krajiny, stolicou menujeme. Takýchto stolic má krajina mnoho, a každá má svoje meno. Aj naša obec patrí ku jednej takej stolici. Tú stolicu, ku ktorej naša obec patrí, voláme: stolicou **Trenčianskou**. Stolica **Trenčianska** je teda čiastkou krajiny.

Na čele stolice stojí **hlavný župan (főispán)**, ktorého Jeho Jasnosť kráľ, vymenuje, a ktorý je na to

ustanovený, aby dozeral, či stoliční úradníci poriadne konajú jím sverené povinnosti.

Obyvatelia stolice volia zpomedzi seba rozumných mužov, a kol'ko jich vyvolili, práve tol'ko vyznačia a ustanovia ku nim z takých obyvateľov stolice, ktorí najviac dane platia. Títo vyvolení, s tými najviac dane platiacimi, tvoria spolu **stoličný výbor**. Stoličný výbor volí **stoličných úradníkov**. Prvý stoličný volený úradník je **podžupan** (alispán).

Ostatní stoliční úradníci sú: **predseda sirotskej stolice** a **assessori** (prísediaci), **úradnícky fiškál** (pravotár), **hlavný notár**, a jeden lebo i dva **podnotári**, **pokladník**, **sirotný**, **účtovník**, **hlavný lekár** a **dobyťčí lekár**.

Stoličný výbor, pod predsedníctvom hlavného župana, ročne viacraz vydržiava zasadnutia, a o dôležitejších záležitostiach jednotlivých občanov stolice, jako i jednotlivých obcí sa radí (rokuje), a o nich rozhoduje. V takýchto shromaždeniach sa i krajinské zákony vyhlasujú.

Okrem volených úradníkov sú v stolici ešte i vymenovaní úradníci. Takí sú **kráľovský fiškál**, **kráľovský školdozorca**, **kráľovský dozorca dane**, **kráľovský merník** (inžinier) atď. Týchto nemenujeme stoličnými ale **krajinskými** lebo **štátnymi** úradníkmi.

Ten dom, v ktorom bývajú vydržiavané stoličné zasadnutia (shromaždenia), volá sa **domom stoličným**. V ňom sú i úradné miestnosti stoličných úradníkov.

To mesto, v ktorom stojí stoličný dom, je **sídelným mestom** stolice. Sídlom našej stolice, je mesto **Trenčín**.

III. Okres.

V Trenčianskej stolici je mnoho obcí, a niektoré dosť blízko ležia ku sídlu stolice, ku Trenčínu, ale veľká väčšina obcí je od neho vzdialená; sú i také obce, ktoré i viac než deň cesty ležia od sídelného mesta stolice. Riadenie týchto, viac-menej vzdialených obcí, z jedného jediného miesta, bolo by veľmi obťažné; z tej príčiny podelili stolicu na také menšie okolia, ku ktorým 20—30 a niekdy i viac obcí prináleží.

Jedno takéto okolie stolice, **okresom** volajú. Stolica Trenčianska je na 9 okresov podelená.

Prvým úradníkom okresu je **hlavný slúžny**, ktorý všetky záležitosti obcí svojho okresu riadi a spravuje, ku predstavenstvám obecným posiela písobné nariadenia, a nakladá jim, aby obecné majetky v poriadku držali, od jednotlivých občanov dane vybierali, a pozorovali, aby pokoj a poriadok v obciach nebol rušený.

Tá obec, v ktorej je slúžnovský úrad, menuje sa **sídlom okresu**. Naša obec je v okresi. Sídlom nášho okresu je

Oddiel piaty.

Vysvetlovanie mappy.

Keď sme priestrannú učebnú izbu našu, vo zmenšenej miere, na kúsok, papiera nakreslili, na metrov veľká dĺžka učebnej izby je na nákrese len na centimetrov vzatá; na nákrese (obrázec 2-hý), bars zmenšene, mohli sme vziať aj v nej nachádzajúce sa predmety, jako: mappy, lavice, stôl, stoličku atď.; v základnom nákrese učebnej izby

(obrázec 3-tí), aj zmenšené obrazy týchto predmetov už chybujú a len steny a niektorých predmetov základné čiary sú k rozoznaniu. Práve na taký spôsob, na kúsok papiera, nakresliť môžeme aj jednu, lebo viac ulíc obce našej, alebo i celú obec. Takého veľkého papiera nemáme, aby sme naň ulice i s domami, v jejich prirodzenej veľkosti, nakresliť mohli. Ale to není ani potrebné. Dost' je, keď na pr. jednu 200 metrov dlhú ulicu, na decimetrovú dĺžku nakreslíme; i v tomto pade nákres ulice podá nám 2000-razy zmenšený obraz skutočnej dĺžky ulice, lebo jeden decimeter je 2000-ca čiastka 200 metrov. Prirodzená vec je, že na takom základnom nákrese jedno a jedno miesto domu, sotva jeden štvorcový millimeter zaujať môže.

Podobným spôsobom môžeme aj väčší priestor, na pr. Trenčiansku stolicu, ba i celú krajinu nakresliť. Keď z väčšieho priestoru, dl'a zmenšenej miery, základný nákres shotovíme, taký základný nákres **mappou** voláme. Tu predložená mappa, je **mappa Trenčianskej stolice**. Toto je ale natol'ko zmenšený nákres veľkého priestoru, že domy a ulice obcí nebolo možno na ňom vyznačiť, ba samé veľké obce len **dvojitým kružkom**, malé obce ale len **jedným kružkom** mohli byť označené, a k nim mená patričných obcí drobnými písmenami pridané.

Keď na našej mape, centimetrovou mierou premeráme, jako ďaleko padne jedna obec od druhej, a keď na pr. najdeme, že medzi tými dvoma obcami je **centimetrova** vzdialenosť na mape, vtedy túto malú vzdialenosť práve 300-tisíc razy väčšou vziať musíme, aby sme zvedeli **skutočnú** vzdialenosť, lebo na tejto mape všetko je práve 300-tisíc razy

menšie od skutočnej veľkosti Trenčianskej stolice. V tomto páde teda, skutočná vzdialenosť medzi tými dvoma obcami, 300-tisíc razy jeden centimeter = 300-tisíc centimetrov, lebo tri kilometre bude.

Na našej mape zelenkavé miesta roviny a doliny, tmavé miesta ale vrchy znamenajú.

Rieky sú hrubšou, potoky tenšou modrou, vlnitou čiarou poznačené.

Krajinskú cestu dve hrubšie, stoličnú cestu jedna tenšia a jedna hrubšia, čierna súbežne fahaná čiara označuje. Železnicu podobne dve čierne, súbežné čiary označujú, medzi ktorými sa biele a čierne pružky striedajú.

Hranicu stolice striedave čierne bodky a kratučké čiary, hranicu okresu ale červené čiary ukazujú.*)

*) K tomuto vysvetlovaní nech obstará učiteľ jeden výtisk u Karola Posner-a a syna vyšlej, a Pavlom Gönczy navrhutej mapy Trenčianskej stolice. Jej cena je 30 kr. Možno ju dostať cestou ktoréhokoľvek kníhkupectva.

Čiastka druhá.

Opis Trenčianskej stolice.

I. Okres Trenčiansky.

Okres Trenčiansky leží v juho-západnom rohu stolice Trenčianskej, po oboch stranách Váhu, a rozprestiera sa, s jednej strany, medzi pohraničným pohorím, ťahujúcim sa od priesmyku Stráňanského po Drietomský či Hrozenkovský a odtiaľ zase až po priesmyk Vlársky, s druhej strany medzi výbežkami vrchov Frajšťackých, a Inoveckých až po vrchy Opatovské. Zvláštnejšie obce sú tu :

Trenčín, leží na ľavom brehu Váhu, u nôh malebných rumov hradu Trenčianskeho; je sídlom Trenčianskeho okresu a zároveň i stolice. Mesto so sriadenu radou, preto jeho záležitosti nie slúžny, ale mešťanosta a mestská rada spravuje. Trenčín je jedno z najstarších miest vlasti, a stál už pred príchodom Uhrov. Mal veľmi mnoho pánov, ktorí sa často zamienali. Z pomedzi Trenčianskych grófov, najpamätnejší zástoj mal, pred 550 rokami, Matúš Čák, ktorý obdržal Trenčín darom od kráľa Vladislava. Tento tyran, po moci a sláve túžiaci veľmož, celý kraj do moci svojej dostal, Trenčiansky zámok náležite opevnil a v ňom panovnícky viedol život; mal palatína, osobytné vojsko,

ba i peniaze dal raziť. Konečne u Rozhanoviec (Rozgony), Kráľom Karolom Robertom premožený, 1319-ho umrel.

Trenčín bol dejišťom viacerých kráľovských schôdzek, panovníckeho šnatku a uzavretia pokoja. Od kráľa Zigmunda dostalo mesto viac výsad. Pozdejšie vládla zámkom Barbora Štibor a kráľovná Alžbeta; potom prešiel do majetku Hunyady-ovcov. Kráľ Matúš daroval ho za verné služby, Štefanovi Zápol'ovi. Pred 350 rokami kráľ Ferdinand nadarmo zámok dobýjal, ktorý Ján Zápol'a bránil, lebo ho dobyť nemohol. Podarilo sa mu však predsa zámok podpáliť, a prachárňu do povetria vyhodiť. Tak krásny zámok, ohňom zničený, prešiel do rúk kráľa Ferdinanda. Potom vládol Trenčínom Thurzo, keď r. 1600-ho prešiel v majetok Illésházy-ovcov. R. 1662-ho opatrovaná tu bola za tri mesiace kráľovská koruna. Veľmi mnoho trpel Trenčín v bojoch Rákóczy-ovských. R. 1708-ho zničil mesto oheň a zároveň i hlad v ňom panoval. Nato strašný mor veľmi preriedil obyvateľstvo. R. 1790-ho i mesto i zámok oheň zpusťošil, a od toho času leží zámok v rumoch. Štefan Illésházy odpredal svoj majetok trenčiansky 1835-ho barónovi Sina, a teraz je majetkom jeho vnučky grófký Ifigenię D'Harcourt (čítaj De Harkúr).

Od Trenčianskej železničnej stanice, prejdúc cez mestský park (verejnú zahradu), príjdeme do mesta, menovite do jeho hlavnej ulice, z nejž skoro celé vnútorné mesto pozostáva. Prvá zvláštnejšia obecná budova, s ktorou sa v ulici stretáme, je pred 120 rokami vystavený stoličný dom. Od tohoto na pravo stojí pekný poschodový dom kišasoniek Maršovských, v ktorom umiestnený je kráľ. súd; v najbližšom

susedstve tohoto je štátna vyššia a elementárna dievčenská škola, v peknom dome Trenčianskej sporiteľny; ešte tu najdeme hostinec „zlatý baran“ zvaný, v ktorom je mestský čitateľský spolok či kasíno. Idúc ďalej, príjdem ku trojposchodovému piaristickému kláštoru, poťažne ku kráľ. kath. hlavniemu gymnasiu. Školu túto založili boli jezuiti. S kláštorm spojený je pekný dvojtážový kostol, a oproti nemu stojí arcibiskupom Széchényim založený šlechtický vychovávaci ústav, ktorého budova teraz za kasárňu slúži. V tejto ulici je i mestský dom, a strážna väža. S hlavnou ulicou súbežne ťahá sa ulica Vážska, v nejž najkrajšou budovou je: dom Marsövszkého. Odtialto smerom južným sa berúc, príjdem ku kostolu evanjelickému, v jehož blízkosti stojí, biskupom Augustom Roškoványim vystavený, krásny, nový kláštor mníšek, spojený s vychovávacím ústavom dievčenským a opatrovňou máličkých. R. 1887-ho, von z mesta, vedl'a mestského parku, dala vystaviť stolica, na svoje útraty, veľkolepú kasárňu, ktorá s viacej väčších-menších pozostáva budov, a malému, úhl'adnému mestečku sa podobá. Prejdúc krátku ulicu medzi mestským domom a starou kasárňou, a vystupiac po 120 drevenných schodoch, príjdem ku farskému starobylému kostolu, v ktorom sa nachodí hrobka (krypta) grófskej rodiny Illésházy-ovskej. Vystupujúc od kostola, príjdem ku rumom Trenčianskeho zámku, ktorý 270 metrov vysoko leží. V týchto rumoch videt' 76 metrov hlbokú studňu, ktorú dal Štefan Zápol'a, skrze zajatcov Tureckých, do čistej skaly vydlabať.

Školu, kostol, kláštor, kasárňu, slovom takú budovu, ktorú jednotlivci, lebo viacerí l'udia k istému všeobecnému vystavili cieľu, **obecnou budovou,**

každú inú budovu ale, ktorá jednotlivcom ku bývaní slúži, súkromnou menujeme.

Z miest, ku zábavám mešťanstva slúžiacich, spomenutia zasluhuje, pekný mestský park s úhl'adnou hostinskou miestnosťou a stromoradie či promenáda v blízkosti drevenného mostu nad Váhom vystaveného.

Okrem uvedených už ústavov, spomenúť treba ešte štátom podporovanú chlapčenskú obecnú školu, ďalej školy elementárne: evanjelickú a izraelitskú.

V Trenčíne je kráľ. okresný súd, slúžnovský úrad, kráľ. dozorstvo dane, kráľ. úrad mernický (inžiniersky), kráľ. berničný úrad, kráľ. poštovný a telegrafický úrad, poštovná sporiteľňa, žandarmeria a všetky ústrednie (centrálne) stoličné úrady. Okrem toho je tu sídlo 71-ého cis. kráľ. pešieho pluku a 15-ej pešej honvédskej pol-brigády.

V Trenčíne je aj viac spolkov, ktoré lebo v prospech všeobecného vzdelania, lebo v prospech nejakého šlechtného, dobročinného cieľa účinkujú, alebo za pozdvynutie priemyslu, obchodu a roľníctva pracujú. Také sú: „Hornô-vidiecky všeobecný vzdelavateľný spolok“, „Spolok červeného kríža“, „Spolok hospodársky“, „Spolok hasičský“ a „Spolok prírodovedecký.“

Ku vzdelanostnému prospechu mesta slúži i to, že má knihtlačiarňu a jeden uhorsko-nemecký časopis. Obyvatel'ov je tu 4402, z nichž väčšina je národnosti slovenskej a nemeckej; ^{m. a. g. l. n. s. k. u.} uhorský rozprávajú zväčša len úradníci a jejich rodiny. Dl'a náboženstva je najviac rímsko-katolíkov, potom židov a najmenej evanjelikov augšp. vyznania. Obyvatelia sú roľníci, remeselníci, obchodníci a úradníci. Ku každému domu v predmestí

prislúcha úrodná ovocnia zahrada. Chotár má dost veľký a úrodný, ale trpí mnoho povodňami Váhu.

Od Trenčína na pôl ^{dvadsiť} jednu hodinu cesty ležia: Na severo-západe: **Istebník**, na pravom brehu Váhu, s veľkou železničnou stanicou. Na západe: **Záblatie**, so starobylym kaštieľom a vzorným hospodárstvom Sam. Teleky-ho. **Drietoma**, u rovnomenného potoku a kraj. hradskej, do Moravy vedúcej. Grófka Chorinszky-Niczká má tu veľký majetok a pekný kaštieľ; spomenutia zasluhuje tu ešte pálenica, viac mlynov a drevokupectvo. **Chocholná**, s dobrepoveštnou kyselou vodou a parnou pílou. **Kostolná**, na pravom brehu Váhu, pri potoku Drietomskom, s pekným letohradom nitrianskeho biskupa, kostolom a biskupským majerom; bohaté na drevo hory, poskytujú obyvateľstvu dobrý obchod. Oproti kostolu, pri samej hradskej, stojí ozdobný pomník, ktorý bol tu postavený skrz vlastenecké obyvateľstvo Trenčianskej stolice, na pamiatku tým vlastibrancom, ktorí v dobe bojov za svobodu, v kostolňanskej bitke, dňa 28-ho Okt. 1848. padli. Takto sa má zachovať pamiatka tých našich vlastencov, ktorí za svobodu a za dobro vlasti bojujú, na bojišti vykrvácali. Videnie takéhoto pomníka, sladký cit našej lásky k vlasti, zaiste len zväčšuje. Na juhu: **Veľké Stankovce**, blízko ľavého brehu Váhu, pri jednom väčšom potoku, ktorý štyri mlyny ženie. Grófka Ifigenia De Harcourt má tu rozsiahle hory. Na juho-východe: **Soblahov**, ťahá sa v kotline; zdejšie hory sú zväčša majetkom grófký De Harcourt. **Mnichová Lehota** (Barát-L.), pri stoličnej hradskej do Bánoviec vedúcej, s 500 ob., kyselou vodou a pálenicou. Na východe: **Malá Kubra**, jež šumiacu sa kyselú vodu tamejší obyvatelia v Trenčíne a v

Trenč. Tepliciach zpeňajú. Na severo-východe: **Opatová** (Apátfalva), leží oproti vrchu Skalka menovanom, na kraj. hradskej, pri malom potoku. Uh. kráľ. všeobecná základina, má tu veľký majetok, ktorý sa skalským panstvom nazýva. Oproti Opatovcám, na pravom brehu Váhu, na úbočí vrchu Skalka, vidieť romy starého kláštora a kostola. Dl'a povesti, kláštor a kostol tento založený bol na pamiatku pústovníka sv. Benedika, ktorý tu pred 900 rokami kresťanské náb. šíril, a ktorého, vraj, tu zbojníci usmrtili.

Od Trenčína na pôl druhej a dve hodiny cesty ležia:

Na severo-západe: **Hornia Súča**, leží v doline, medzi vrchami Stráňa a Lipina zvanými, pri potoku Súča, takmer s 3000 obyv., ktorí sa roľníctvom, chovom dobytká a ovocinárstvom zaošávajú. Ku obci patrí aj niekoľko kopaníc (lazov), z nichž niektoré i na pôl druhej hodiny vzdialené sú od nej; takými sú i kopanice **Nádavky** zvané, v ktorých pracuje parnia píla. Grófká De Harcourt má tu rozsiahle hory. Na juho-západe: **Malé Žabrokreký**, s majetkom Emila Zsámbokréthy-ho. **Melčice**, na pravej strane Váhu, na kraj. hradskej a pri potoku Petruška zvanom, so železničnou stanicou a vinicami, ktoré dobré víno rodia. Hneď pri Melčiciach sú **Ivanovce**, s výborne riadeným majetkom Pavla Kubiczu, hlavného župana stolice Trenčianskej a vinicami. Sú tu i kamenolomy, donášajúce pekný užitok. **Zemanské Podhradie**, v doline Bošáckej, pri potoku Bošáčka zvanom a východnom úpätí Hradiská menovaného vrchu, náleziska to pamätných starožitností, so 700 obyv. a veľkým kaštieľom s ozdobnou zahradou,

rodiny Osztroluczkovskej. Chotár má vřškovatý, menej úrodný, preto veľká časť obyvateľ'stva hľadá prácou výživu v krajoch bohatších. Ovocinárstvo je tu v kvete. **Bošáca**, v doline Bošáckej, u potoka Bošáčka zvaného, jehož koryto dal, vraj, beckovský Štibor vykopať. Má 3000 obyv., ktorí sa roľ'níctvom, ovocinárstvom, chovom dobytká a kupectvom zanášajú. I kvíčele sú tu jedným s obchodných článkov. **Štvrtok** (Csütörtök), na pravom brehu Váhu; chotár tejto obce mnoho trpí povodňami Váhu. Nad Štvrtkom, na kopci, stoja **Halu-zice**, majúce kyselú vodu a zrúcaniny starobylého chrámu. **Bohuslavice**, blízko vtoku Bošáčky do Váhu, pri severnom úpäti vrchu Turecka, so železničnou stanicou. Springer má tu pekné hospodárstvo. Čiastka obyvateľ'stva zanáša sa rezaním a šípaním, po tunajších važinách a ostrovoch hojne rastúceho vrbového prútia, ktoré ku spracovaniu odosielané býva do susednej Moravy. Jejich úrodný chotár Váh často zalieva. Oproti Bohuslaviciam, na ľavej strane Váhu, leží **Beckov**, pod rumami starobylého hradu tohotiež mena; má viacej pekných domov a dvestoročný františkánsky kláštor; malebný obraz poskytujú očiám, na strmej skale stojace a k Váhu hladiace, zrúcaniny starobylého hradu, ktorý tyran, vojvoda Štibor dal vystaviť, a ktorý v strašnej pomätenosti mysle, z hradu toho zrútiac sa do krútnavy, v tom čase pod skalou tekúceho Váhu, biedne zahynul. Beckov má poldruha tisíc obyvateľ'ov, ktorí sa roľ'níctvom, zahradníctvom a chovom oviec zamestknávajú. **Kálnica**, leží v peknom údolí, a jej obyvatelia roľ'níctvom, olupovaním dubovej kôry, šhotovovaním rozličného drevenného náradia a zvlášte stadochovom sa zanášajú. Z tunajších hôr dodáva sa zay-uhrovskej paličkovej

fabrike, ročne viac tisíc surových palíc. Na juhu: **Selec**, na západnom úpätí Inovca, v úzkej, medzi vrchami vtisnutej doline, s 850 obyv., ktorí sa roľníctvom, stado-chovom a ovocinárstvom zanášajú; okrem toho, behom zimy, nachádzajú mnohí zamestnanie v rozsiahlych horách grófký De Harcourt, pri rúbaní a odvážaní dreva, mnohí ale živnosť pálením vápna vyhl'adávajú.

Od Trenčína na pôl tretej a tri-hodinovej cesty ležia: Na juho-západe: **Moravské Lieskové**, ľudnatá obec, s viac než tritisícami obyv., pri Novomestsko-Stráňanskej hradskej a potoku, Klanečnica, zvanom; má poštu a okresný notariat. **Mnešice** (Révfalu), vedl'a kraj. hradskej a železnice, s dvoma peknými kaštelami; obyvatelia zamestnávajú sa roľníctvom a malá čiastka pálením znamenitého vápna. Popri stoličnej hradskej, ťahajúcej sa od Beckova k juhu, ležia v rade, blízko seba: **Rakoľuby**, s majetkom a kaštelom Bánóczyho; **Vieska**, s dobre riadeným majetkom Tauberovým a pálenicou; **Kočovce**, s pekným kaštelom a utešenou zahradou Rakovszkého. Hlavným zamestnávaním tunajšieho obyvateľ'stva je roľníctvo a pestovanie zelenín. Rodí sa tu dobré biele a červené víno. **Považská Nová Ves** (Vág-Ujfalu), leží na najjužnejšom bode okresu. Pri tejto dedine opúšťa Váh našu stolicu, aby v ceste svojej ďalej pokračoval susednou Nitrianskou stolicou.

II. Okres Bánovský.

Keď sa pohneme z Trenčína k juhu, za pôl hodiny príjdeme do Turnej, odkiaľ smerom východným v ceste pokračujúc, a o pôl hodiny smer cesty k juhovýchodu zmeniac, asi za tri hodiny dôjdeme do

Bánoviec, sídla to okresu Bánovského. Tento okres oddelený je od okresu Trenčianskeho výbežkami Frajšťackého pohoria s Inovcom a preto okres Bánovský inak i Záhorským sa menuje.

Zvlášťnejšie obce okresu Bánovského sú nasledujúce :

Bánovce (Bán), veľmi stará obec, ktorá už včas príchodu Uhrov jestvovala. Bánovce boly majetkom mnohých slavných rodín, z nichž spomeneme Matúša Čák, Baláza Magyar, Zápol'ovcov, Štefana Illésházyho, a dnes čiastkou jich chotára vládne grófká De Harcourt, ktorá má tu i pekný kaštieľ. Bánovce ležia na malej vyvýšenine pri potoku Bebrava, ktorý viac mlynov ženie. Od Bánoviec k juhu tiahne sa Bánovská dolina. Obyvatel'stvo, ktorého sa 2810 duší číta, zanáša sa roľníctvom a chovaním dobytka, ale i jeho obchod je živý. Spomenutia zasluhujú tu ešte kamenolomy, štátna a rim.-kat. ľudová škola, útočisko pre katolíckych, práce neschopných mužských a ženské, ďalej nemocnica, hasičský spolok a knižnica, spojená s dvoma čítateľ'skými spolkami. Ďalej je tu úrad slúžnovský, okresného súdu, berničný, poštový a telegrafický.

Od Bánoviec asi na pôl hodiny cesty ležia: Na juh: **Biskupice** tam, kde sa Bebrava s Radišou spojuje, s úrodným pol'om a pílou. Na juho-východe: **Pravotice**, s dobre riadeným hospodárstvom grófký De Harcourt.

Od Bánoviec asi na hodinu cesty ležia: Na severo-západe: **Dolnie** a **Hornie Drškovce**, s majetkom Jána Mednyánszky-ho. **Malá Hradná** a **Hornány**, s majetkom grófký De Harcourt; v poslednej obci je i pálenica. Na severe: **Podlužany**, pri Bebrave,

s poštou a hasičským spolkom. Gróf Albert Zay má tu panstvo s majerom. Na severo-východe: **Zay-Uhrovec**, mestečko, pri potoku Radiša zvanom, na upätí tisíc metrov vysokého Rokoša, s 1330 obyvateľmi. Na malom kopci stojí starobylý, pekný kaštieľ grófa Alberta Zay-ho, ktorý mal stáť ešte pred príchodom Uhrov. Gróf Zay má tu krásne a rozsiahle hory, a žeby jejich drevo správnejšie zpeňožil, dal tu vystaviť rozličné fabriky, v ktorých viac sto ľudí nachádza výživu. Zay-Uhrovská paličková fabrika je na ďaleko chýrna, ale i sklenná huť a klinčeková fabrika teší sa dobrej povesti. Tu je stredisko Zayovského panstva s úhl'adnými bydliskami úradníkov. Neďaleko obce, v údolí Karolina zvanom, je tiež sklenná huť, v jejž blízkosti, na temäni vrchu, vedľa Rokoša, ležia zrúcaniny starého uhrovského zámku. V grófskom kaštieli opatrujú pozostalé starožitnosti toho zámku. K pamätnostiam grófskeho kaštiela prislúcha ďalej veľká rytierska dvorana (sien), zbrojnica, veľkolepá obrazárňa, bohatá listinárňa a so 16 tisíc sväzkov pozostávajúca knižnica. Spomenutia zasluhuje tu ešte štátna vyššia ľudová škola a menovite s touto spojená škola rezbárska, ktorá i za hraniciami vlasti v dobrej je povesti. Na juhu: **Rybany**, pri Bebrave, s pekným panstvom kniežata-prímaša. **Malé a Veľké Ostratice**, podobne pri Bebrave, jejichž obyvatelia zanašajú sa rol'níctvom; pekné kaštiele Sándorovcov tiež zasluhujú spomenutia.

Od Bánoviec na pôl druhej lebo dve hodiny cesty ležia: Na severe: **Trebichava**, v doline Podlužanskej, kde má gróf Zay pekné hory. Zdejší obyvatelia zamestknávajú sa v zime rúbaním dreva v týchže horách, v lete chodia nádenničiť na dolniaky. **Šípkovo** leží v

kraji chudobnom na vodu, otočené vrchami. Obyvatelia zanášajú sa sušením slív a dorábaním syra. **Veľká Slatina** s hospodárstvom grófa Zay-ho. **Malá Slatina** s papierňou. V tunajších horách je vápencová jaskyňa. Na severo-východe: **Závada**, vo vrchovatom, drsnom kraji, jež obyvatelia natol'ko sú zostali, že ešte nenahliadli ani len potrebu komínov, ale dym vypúšťajú dierami, v neobmietaných múroch spravenými. **Kšinná** s 900 obyvateľmi; má podnebie drsné, chotár neúrodný, ľud chudobný a zaostalý. V tunajšej paličkovej fabrike vyše sto 12—20 ročných mladíkov nachádza zamestnanie. **Podhradie**, maličká obec s dobre sa majúcimi, pilnými a striezlivými obyvateľmi, ktorí netrpia v obci krému. Bárš by aj iné obce príklad jejich nasledovali! Nad Podhradím stoja rupy starého hradu, jehož pozostatky v nepokojných rokoch 184^{8/9} zničené boly. Na severo-západe: **Rožňové Mitice**, s majetkom barona Knoblocha a Eördögha. Je tu tiež prameň kyselej vody, ktorú len sami obyvatelia užívajú. **Kostolné Mitice**, na južnom úpäti vrchu Babky zvaného; holý tento vrch, jako i na severo-západ od neho ležiaca Funtanka, sú tým pamätné, že sa tam našlo niekoľko starých ostroh a zbrojov. Nitriansky biskup má tu veľký majetok. **Zemänské Mitice**, ležia pod východnou stráňou Tlstej hory. Obec táto darovaná bola zastarodávna sedem zemänakým rodinám, jichž potomci, pomimo jednej, i dnes tu ešte žijú. Rodiny tie, v dávnych búrlivých časoch v ošáncovaných horách sa udržovaly. **Hornie a Dolnie Motešice**, ležia medzi vrchami pri potoku Machnáč zvanom. Gróf Seldern má v oboch panstvách a Horných Motešiciach i pekný kaštieľ s úhl'adnou kaplnou. Zaslужujú tu ešte spomenutia i fabrika

na škatule a tri rybníky. Zemänská rodina Motesiczkyovská pochádza z H. Motešíc. V Dolných Motešiciach pozoruhodné je Vrchoviščo-m zvané jazero, ktoré ani v najtuhšej zime nezamrzá, a miestami také je hlboké, že ho tamejší ľud za bezodné drží. **Bobot a Lehota Bobotavá**, susedné obce pri potoku Machnáči, s panstvami grófký De Harcourt a grófa Selderna. Je tu ďalej Merkens-ova papierňa a sídlo hlavného-horského úradu grófký De Harcourt. **Svinná**, pri stoličnej, do Trenčína vedúcej hradskej, s pekne staváňými domami; väčšia časť jej obyvateľov prístahovaná je sem z Moravy.

III. Okres Ilavský.

Keď nazpäť ideme z Bánoviec do Trenčína a odtiaľ krajinou hradskou na severo-východ sa pohneme a smer tento podržiac, pokračujeme v ceste, za pôl tretej hodiny príjdeme do Ilavy, sídla okresu Ilavského. Okres Ilavský leží po ľavej strane Váhu a je zväčša vrchovatý. Sú v ňom nasledujúce pamätnejšie obce :

Ilava, veľmi staré mestečko, ktoré sa niekedy Léva nazývalo. Leží na povýšenom mieste pri kraj. hradskej, pri železnici a Váhu. V jeho, vysokými múrami opevnenom zámku, je krajinská trestnica (žalár), v ktorom asi 600, z vraždy a iných ťažkých priestupkov obvinených kárencov strážia a jich rozličným remeslám vyučujú, aby si časom, keď pokutu odsedia, poriadnym spôsobom, pracou rúk živnosť vyhl'adávali a na ceste poriadneho života ostávať mohli. V Ilave je úrad slúžnovský, úrad okr. súdu, úrad poštový a telegrafický. Gróf Königsegg má tu panstvo a pivovár.

Od Ilavy na štvrté, pôl a tri štvrté hodiny cesty ležia: Na severo-východe: Košeca (Kassza), pri Váhu, železnici, kraj. hradскеj a potoku Podhradskom, tisíc obyvateľov čítajúca veľká obec. V jej východnom chotári nachodia sa vysoké vrchy. Obyvatelia zanášajú sa roľníctvom a chovaním dobytka, pobočne ale i zeleniny a ovocinárstvo pestujú. V Podhradskom potoku chytajú mnoho pstruhov. Bankár Schenk má tu veľký majetok, ku ktorému patrí i košecký zámok, ktorý v doline Podhradскеj na skalnatom kopci leží. Niekdajším majiteľom tohoto zámku a k nemu príslúchajúceho panstva, bol Illésházy a potom Motešický, od nehož nedávno ho terajší majiteľ odkúpil. Ku zvláštnostiam Košeckým prislúcha aj vozdejšom chotári nachodiace sa „morské oko“, jehož voda nikdy nezamrzá a pálenica. **Nozdovice**, ležia pod horami pri kraj. hradскеj a železnici. Túto obec pred 600 rokami dostal darom od kráľa Peter Nozdoviczky za to, že proti Tatarom udatne bojoval. Jeho potomci vládnu ňou až podnes. V potoku, cez obec tekúcom, chytáva sa mnoho rakov. **Tunežice**, na rovine vedľa Váhu, kraj. hradскеj a železnici, na západnom úpätí osemsto metrov vysokého, Hradišča-m zvaného vrchu. Jich pole, z príčiny vyliievania sa Váhu, je močaristé. Ilavská fara má tu veľkostatok s pálenicou. Blízo Tunežíc najdeme obec **Ladec** s veľkostatkom a krásnou kaplnou bankára Schenka. Domy má v peknom rade stavané a celá obec je veľmi úhl'adná a čistá. Spomenutia zasluhujú tu pekné bukové a jedlové hory a pálenica. Na východe: **Veľké Podhradie**, v doline tohože mena u päty Košeckého zámku. V potoku, ktorý obec na dve strany delí, žije mnoho pstruhov. Veľkostatkár Schenk má tu veľký majer, ležiaci na

juho-východnej strane zámku, o ktorom sa hovorí, že je vystavený zo staviva rozpadávajúceho sa zámku. Na južnej strane obci, v krásnej doline, je druhý majer a jagerňa. Obyvatelia predovšetkým zanášajú sa chovom oviec. Na juho-západe: **Klobušice**, s pekným kaštieľom a parkom grófký Beckers-ovej. **Dubnica**, pri kraj. hradskej, železnici a Váhu, na úpäť Tlstého vrchu. Dubnica je známe pútnické miesto, kam mnoho tisíc pútnikov i z ďalších krajov putáva. Spomenutia zasluhuje starobyľý kaštieľ Illésházyovský, ktorý je dnes majetkom grófký De Harcourt i s rozsiahlym panstvom. V kaštieli tom je veľmi mnoho starožitností; stojí v krásnom parku v jehož sklenníku pestujú sa i citrovníky a pomarančovníky.

Od Ilavy na pôl druhej lebo dve hodiny cesty ležia: Na severe: **Hornie Kočkovce**, pri Váhu a železničnej stanici. Spojenie s druhým brehom Váhu stáva sa pomocou kompy na drotenej liene pripevnenej. Bankár Schenk má tu veľkostatok s majerom. K zamestknaniam obyvateľ'stva patrí i pltníctvo. Z hradových kusov dreva pozbíjajú plte, naložia jích deskami, šindelom, latami, kolíkami, lieškami, po Váhu jích splavia do ďalekých krajov a tam to všetko zpeňažia. Spomenutia zasluhuje pod cintorom stojaca pekná, sv. Magdalene zasvätená kaplnka, ktorú August Balogh, titulárny kanonik, dal vystaviť. **Nosice**, na západnom úpäť Hrebeňa, pri železnici a Váhu. Obci tejto obyvatelia okrem roľ'níctva a chovania statku, zanášajú sa i rybárstvom a podomovým obchodom sklenárskym. **Beluša**, na Považskej rovine, pri kraj. hradskej a železnici so stanicou. Gróf Königsegg má tu veľkostatok s pálenicou. Ostatné samo obyvateľ'stvo, ktorého má Beluša 2300 duší, zanáša

sa roľníctvom a priemyslom. V jej chotári nachádza sa dobrá hlina, z ktorej tunajší hrnčiari dobropovestné hlinené nádoby shotovujú a tehlári dobré tehly palia. Potok Beluša, v horách Stražovských povstávajúci a cez obec tečúci, ústi neďaleko do Váhu. Blízko Beluše na sever leží **Slopná** a **Dolné Lieskové** predelené vodou Belušou. Na západnej strane Slopnej zdvíha sa pekným jedličím pokrytý vrch Malenica. Bernhard Szitányi má v oboch statky a v Dolnom Lieskovom okrem toho i úhl'adný kaštieľ s ozdobnou zahradou. K zamestknaniam obyvateľ'ov týchto obcí, patrí dorábanie syra a podomový obchod s hlineným a sklenným riadom. Okolité vršky rodia mnoho bôrek (boroviek), z ktorých sa tu dobrá borovička páli. **Trstie**, dedina ležiaca v peknej doline, medzi vrchami Rovenec a Menkovec, sídlo starobylej uhorskej rodiny Trsztyanszky, s pekným majetkom Šarloty Szmrecsányi-Marsovszky. **Horné Lieskové**, s dorábaním syra. Na východe: **Mojtín**, leží v kotline vysokými vrchami otočenej. K pamätnostám tejto obci prislúcha kvapelcová jaskyňa, v ktorej z kvapkajúceho vápencového „mlieka“ rozličné podoby (kazateľ'nica, krokodíl atď.) sa ukazujú. Je tu vidieť 25 menších-väčších otvorov (dier), ktoré všetku vodu častejších tu lejakov pohlucujú. Z jedného takého otvoru i teplota vystupuje, kde si pastieri v chladnom počasí nohy ohrievávajú. Čiastka obyvateľ'stva vedie podomové kupectvo. Podnebie obce je chladné. **Zliechov**, leží v pohorí Stražovskom, na planine vrchami otočenej. Čiastka jeho obyvateľ'stva, ktorého tu vyše tisíc duší, zanáša sa podomovým obchodom skláskym a skleničiarskym, tak že mnohí z nich i cudzé krajiny navštevujú. Jeho chotár tvorí majetok uhors. kráľ. všeobecnej zákla-

diny. K tejto obci prislúcha, od nej na juho-východe ležiaca **Gapel** zvaná osada s 300 obyvateľmi, v ktorej má uh. kráľ. všeobecná základina dve sklenné hute, s jichž výrobkami zliechovski a gapelski muži podomový vedú obchod. Na juho-východe: **Dolnia Poruba**, leží v drsnom kraji medzi vrchami, majúc neúrodný chotár. Zo 700 jej obyvateľov mladší mužskí na široko-ďaleko vedú podomový obchod s riadom porcelánovým, vyhl'adávajúc si takto slušnú výživu. Od obce na východ zdvíha sa 900 metrov vysoká Homolka. Na Homolke má žriedlo potok Teplička, ktorý cez obec tečie. Vel'kostatkárom je tu viedeňský bankár (peňažník) Schenk. Na juhu: **Mšenné**, leží u severného úpätia 950 metrov vysokého Žiklaviku a pri potoku Teplička. V Žiklaviku je ložisko kamenného uhlia, ale že nenie úplne vyzreté, tedy sa ešte nedobýva. V severnej čiastke chotára vypína sa 670 metrov vysoká Baba, pozostávajúca z vápenca. Vel'kostatkárkou je tu grófka De Harcourt. Na juho-západe: **Trenčianske Teplice**, ležia v pôvabnej teplickej doline, pri potoku Teplička, otočené vrchami porostenými jedličím a bučinou. Teplice sú svetochýrne liečivé kúpele; jejich sirkové pramene ročne viac tisíc ľudí vyhl'adáva, ktorí tu liečenie nachádzajú. Majú šesť prameňov, na ktorých kúpeľné domy vystavené sú; medzi tymito je najnádhernejší, nedávno vystavený kúpeľ Hamam zvaný. K ubytovaniu kúpeľných hostov vystaveno je tu mnoho pekných domov, hostincov a letohrádkov v ktorých asi 1200 izieb je. Medzi nimi je i stoličný a vojanský ústav. Štvorhranné hlavné námestie zdobia budovy grófsky De Harcourt. V prostredku utešeného a rozsiahleho parku stojí letnie divadlo a na hornom jeho konci je jazierko s plavárňou,

ku chladnému kúpaniu sporiadanou. Do okolitých vrchov vedú v dobrom stave udržiavané užšie-širšie chodníky. Z parku bezprostredne možno robiť výlety na 600 metrov vysoký Klepáč, z ktorého rozkošný výhl'ad otvára sa na široko-ďaleko. **Trenčianska Teplá**, ľudnatá obec, ležiaca pri severo-západných úpätiach Dubovca a Ostrého vrchu, v ústi Teplickej doliny, pri Tepličke, železnici, kraj. hradskej a do Teplíc vedúcej stoličnej hradskej. Číta 1200 obyvateľ'ov. Je tu i veľiká železničná stanica, z ktorej jedna čiara (trať) cez vlársky priesmyk do Moravy vedie. Grófka De Harecourt má tu rozsiahle polia a hory. V chotári obci je i dost veľké jazero. Obyvatelia Teplej sú sväčša dobremajúci sa gazdovia, čo i dobrým a pohodlným vo viac smerov sa rozvetvujúcim cestám ďakovať môžu, lebo svoje úrody ľahkým spôsobom kamkoľvek dopraviť a dobre zpenažiť môžu.

Od Ilavy na pól tretej lebo tri hodiny cesty ležia: Na severo-vý chode: **Pružina**, ľudnatá obec otočená vrchami, leží pomerne vysoko, preto má podnebie drsné. Chotár má malý a i ten je neúrodný; obyvatelia nútení sú podomové kupectvo prevádzať s riadom porcelánovým, sklenným, košíkmi a hračkami, lebo inak by nevyžili. Pružinské vápno je v dobrej povesti. V chotári zdejšom je kvapel'cová jaskyňa, Dúpna menovaná. Ďalšou pamätnosťou obce je starobylý kaštieľ, v ktorom sa veľkého mena minister, Gabriel Baross narodil. Obec doplňuje šesť obydlených kopaníc či lazov.

Na v ý c h o d e: **Čičmany**, v pohorí Stražovskom, so všetkých strán vrchami otočené, v drsnom vidieku, neďaleko prameňa Rajčanky, s 1200 chudobnými obyvateľ'mi, ktorí so sklom vedú podomový obchod. Ovocie tu nedozreje.

IV. Okres Púchovský.

Z Ilavy sa pohnúc po kraj. hradskej a držiac sa stále smeru severo-východného, za hodinu príjdeme do Beluše. Keď odtiaľto k severu ďalej cestujeme ešte za hodinu, dôjdeme do sídla Púchovského okresu. Veľká časť tohoto okresu je vrchovatá a len popri Váhu je malá rovina. Celý okres leží na pravom brehu Váhu.

Okresu Púchovského zvláštnjšie obce: **Púchov**, mestečko pri železničnej stanici, pravom brehu Váhu a stoličnej hradskej, blízko ustia Bielej vody do Váhu, s 1400 obyvateľmi, ktorí sa roľníctvom a chovaním dobytky zamestnávajú, ale čiastka z nich i kožuľuhstvo prevádza. Kedysi bolo tu kvitnúce súkenníctvo, ktorému sa zdejší obyvatelia od Moravanov, ktorých sem Rákóczy bol osadil, priučili. Obchod, hlavne s Moravou cez priesmyk lysanský prevádzaný, je živý. Spomenutia zasluhuje starobyľý Marczibányiovský kaštieľ s ozdobnou zahradou. Sú tu úrady: poštovný, telegrafický, slúžnovský, berničný a okresného súdu a žandarmeria, dobrovol'ný hasičský spolok, sporiteľňa a spolok čitateľský.

Od Púchova na hodinu cesty ležia: Na severo-západe: **Zarieč**, u päty Vlkovca a pri Bielej vode; role obyvateľov rozložené sú po úbočiach vrchov a tak jejich obrábanie spojené je s veľkými ťažkosťami. **Zbora**, vrchami otočená a drsné podnebie majúca obec. Na juho-západe: **Lednica**, obec so 700 obyvateľmi. Hradom, nad ňou sa vypínajúcim pred 500 rokami lúpeživí rytieri vládli, ktorí celé okolie pustošievali; neskôr dostal sa do rúk Rákóczy-ho, ktorý sa po svojom úplnom premožení, sem bol utiahol. Teraz je

zámok i so statkom k nemu náležajúcim, majetkom barona Szkrbenszky-ho. Na juhu: **Rovňá**, s kaštieľom a utešeným parkom a rozsiahlym panstvom barona Szkrbenszky-ho. Neďaleko Rovní k severu, v kotline leží **Medné**, s kaštieľom Mednyánszkych odkiaľ starobylá táto zemänská rodina pochádza. Spomenutia tu zasluhujú veľiké ovocné sady Mednyánszky-ho, v ktorých je 15 tisíc ovocných stromov a také štyri sušiarne, v ktorých každých 24 hodín 15 metr. centov ovocia usušiť možno. Ešte ďalej k severu, od Púchova pôl hodiny, najdeme obec **Streženice**, v jíchž chotári je prameň kyselej vody, ktorú užívajú ľudia proti gol'vám.

Od Púchova na pôl druhej lebo na dve hodiny cesty ležia: Na juho-západe: **Horovce** s kaštieľom Vietoriusz-ovským. **Pruské**, pri Váhu a stoličnej hradskej s krásnym kaštieľom a dobre spravovaným panstvom grófa Königsegga. Je tu pošta, okresný notariat, hasičský spolok a Jakussich-om vystavený františkánsky kláštor. Číta 1114 ob., ktorí sa zväčša rol'níctvom, kupectvom a chovaním dobytká zanášajú. Kachle tu hotovené sú v dobrej povesti. **Bohunice**, s dobre riadením majetkom Georga Kubinyi-ho. Na severo-západe: **Lúky**, ležia v prostredku Púchovskej doliny, pri Bielej vode; živá táto obec má blízko 800 obyvateľ'ov. Tyto sušia ovocinu, pália borovičku a s článkami tými kupčia; mnoho masla a vajec dopravujú do Viedne. Cez leto mužskí chodievajú žať a mlátiť do krajov úrodnejších, zanechávajúc chatrné polia svojim ženám ku spracovaniu. V chotári obci sú kamenolomy, v ktorých dobrý stavebný kameň a pomníky sa vykresávajú. Spomenutia zasluhuje tu ešte 650 rokov starý kostol a čitateľ'ský spolok.

Lysá, neďaleko podobného mena priesmyku, pri Bielej vode, s 1800 obyvateľmi, jichž značná čiastka roztratená po horách býva; týchto majerníkmi menujú. Hlavným jejich zamestnaným je roľníctvo a chovanie dobytká; pestujú i slivové ovocinárstvo, ovos a pália borovičku; na Bielej vode mele päť mlynov z nichž dva spojené sú i pilami. V chotári obce má baron Szkrbenszky rozsiahle hory. **Dubková**, malá obec s drsným podnebím, ktorej obyvatelia roztratení bývajú po horách. **Lazy**, podobne roztratené ležia po vrchoch a dolinách; čiastka obce rozprestiera sa prí lazskom potoku. Lazy majú 1700 obyv., ktorí si pre svoju potrebu plátno a súkno doma tkajú. Jich sušené slivy a mlynský priemysel sú tiež hodne spomenutia. Podnebie má chladné.

Od Púchova na pôl tretej lebo tri hodiny cesty ležia: Na juho-západe: **Slavnica**, pri Váhu a stoličnej hradskej, domovina starobylej uhorskej rodiny Sándor-ovskej. Ovocinárstvo zdejšie je pozoruhodné; tomu sa obyvatelia od Sándora, tamojšieho statkára priučili, ktorý má tu veľké a mnoho donášajúce sady. Je tu i pálenica. Ku Slavnici patrí i pustatina Podhor zvaná. **Bolešovo**, pri Váhu, s pekným majetkom rodiny Sipeky. Obyvatelia pomimo roľníctva a ovocinárstva zanášajú sa i hrnčiarstvom, dopravujúc svoje výrobky po Váhu a Dunaji do hlavného mesta vlasti. Hanbou je, že v obci len 350 duší čítajúcej je do 15 krčiem. V bezprostrednom susedstve Bolešova nachádzame **Pjehov**, s kaštieľom rodiny Majerszky, ktorý zastarodávna býval jezuitským kláštorom. **Nemšová**, pri ústi Vláry do Váhu, so železničnou stanicou, poštou a telegrafom a stanicou žandarmerië. Čiastka obyvateľstva prevádza po Morave a Čechách

podomový obchod so sklenným riadom. Grófka De Harcourt má tu rozsiahle panstvo. Podnebie má dosť chladné a vetristé, lebo leží pred otvorom priesmyku Vlárskoho. **Hornie Srnie**, leží medzi vrchami pri Vlære, v priesmyku Vláranskom, majú podobne chladné a vetristé podnebie. K obci patrí Sidoniou zvaná osada, kde je sklenná huť. Zdejšie kamenolomy poskytujú mnoho materialu ku výrobkom kamenárskym, k páleniu dobrého vápna a shotovovaniu cementu. Veľkostatkárkou je tu grófka De Harcourt.

V. Okres Považsko-Bystrický.

Od Púchova na hodinu cesty k východu najdeme Považskú Bystricu, sídlo okresu Považsko-Bystrického. Okres tento rozprestiera sa po oboch stranách Váhu zväčša vo vrchovatom vidieku. Okresu tohoto zvláštnejšie obce sú:

Považská Bystrica, leží na rovine pri vtoku Domanižského potoku do Váhu a na juho-západnom úpätí Manínu. Jej obyvatelia, jichž počet je 2300, sú zväčša roľníci a priemyselníci. Obec túto viarazy hrozný oheň zpusťošil; jej chotár ale trpieva mnoho povôdnami Váhu. Hlinený riad, tehly a vápno zdejšie sú v dobrej povesti. Dosť živé kupectvo tanajšie je v rukách židovských. Pov. Bystrica má nemocnicu, úrady: slúžnovský a okresného súdu, železničnú stanicu, poštu a telegraf.

Blízo Pov. Bystrice, na pravom brehu Váhu leží **Orlové** (Zsigmondháza), s krásnym kaštieľom a panstvom Lordovým, kde i parnia pila pracuje. Kaštieľ ten dal kedysi Žigmund Balassa vystaviť; najnovšie i s pilou lahol' popol'om, ale Lord ho zase do pre-

došlého uviedol stavu. Povyše, podobne na pravom brehu Váhu, leží **Bystrické Podhradie** s múrami hradu na strmej skale, a kaštieľom, panstvom a pálenicou baróna Popperovým.

Od Pov. Bystrice na hodinu cesty ležia: Na severe: **Malá a Veľká Udiča**, obce v doline Marikovskej, po oboch brechoch Marikovského potoku. Hlavným zamestnaním zdejšieho obyvateľ'stva je chov oviec a rožného dobytku a pestovanie ovocinárstva; chudobnejší s rozličným sklenným a za ozdobu slúžiacim tovarom podomový obchod vedú. Barón Popper má tu veľké gazdovstvo. V chotári Malo-Udičskom je s viacej prameňov povstálny močiar, Podstranie zvaný. **Malá a Veľká Jesenica**, ležia na rovinke po oboch stranách Popradňanského potoku. Čiastka jich obyvateľ'stva chodí do susednej Moravy nádeničiť. I tu má barón Popper veľký majetok. Na juho-východe: **Prečín**, pri Domanižskom potoku; obyvatelia tejto obci zanášajú sa okrem dochovávania dobytku, obchodom s riadom sklenným a porcelánovým. Veľkostatkármi sú tu Lord a b. Popper.

Od Pov. Bystrice na pôl druhej lebo dve hodiny cesty ležia: Na severe: **Popradno**, v doline tohotiež mena s 2400 obyv. Vo zdejšom chotári prišli na petrolejový prameň, ale dosiaľ nenie zužitkovaný. Na severo-východe: **Predmier**, pri Váhu, železnici a kraj. hradskej, so 700 obyv. **Mikšová**, na pravom brehu Váhu, s kaštieľom, dobre spravovaným hospodárstvom a ovocnou zahradou rodiny Marsovszký. **Maršová**, obec z ktorej pochádza rodina Marsovszky zvaná, ktorá má tu starobyľý kaštieľ s dobre riadeným majetkom, zahradou so sklenníkom a pálenicou. **Súlov**, leží v čarokrásnej doline Súľovskej, ohradenej

holými skalami, ktoré predstavajú rozličné ľudské, zvieracie a iné podoby. Je to utešená hra prírody, a človek tade cestujúci nevie sa prenadiť tol'kej kráse. Bralá tieto prislúhajú ku pohoriu žibritskému. Starobylý Súľovský hrad, teraz v rumoch ležiaci, stál na troch prikrých skalných, Roháč-om zvaných končiaroch. Pavel Andaházy má tu pekný majetok. **Hradná** zasluhuje spomenutia pre rozsiahly majetok s rybníkami a pekným sklenníkom rodiny Andaházyovskej. **Domaníza** leží v doline vrchami ostočenej; má chotár neúrodný, podnebie drsné. Potok cez obec tekúci ani v najtuhšej zime nezamrzá. Za starodávna boli tu rybníky pre rozmnožovanie potruhov. Obyvatelia zanášajú sa okrem dochovávania rožného dobytká a oviec, drevokupectvom a pálením borovičky. Chudobnejší chodievajú nádenničiť do Moravy a na dolniaky. Gróf Eszterházy má tu rozsiahle panstvo. Na severo-západe: **Maríková**, leží roztruseno medzi vrchami, tak že najďalšie domy i na štyri hodiny vedialené sú od prvých. V chotári nachodí sa i jedno „morské oko.“ Obyvatel'ov číta 3300, ktorí sa rol'níctvom a pestovaním slív zanášajú; plané role zväčša len zemiaky rodia. Baron Popper a Lord majú tu panstvá.

Od Pov. Bystrice na pôl tretej hodiny cesty ležia: Na severo-východe: **Hričovské Podhradie**, obec táto rozprestiera sa u nôh, v rumoch ležiaceho Hričovského hradu. Má sirkovy prámeň, jehož voda je farby fíjalkovej. V zdejšom Popperovom panstve je i pálenica. **Dolný Hričov**, u päty Bukovina zvaného vrchu, pri Váhu, železnici a kraj. hradskej. Obyvatelia zanášajú sa rol'níctvom, menovite pestovaním zemiakov, ženy dorábaním plátna. Chotár má veľký

a dosť úrodný, ale mnoho trpí povodňami Váhu. Je to obec veľmi stará a v peknom rade stavaná; už dvarazy úplne bola zničená ohňom.

VI. Okres Vel'ko-Bytčiansky.

Okres Vel'ko-Bytčiansky rozprestiera sa po pravom brehu Váhu. Keď sa z Pov. Bystrice pohneme a neprestajne kraj. hradskou popri Váhu na severovýchod idúc, po pôl druhej hodinovej ceste prijdeme do Predmieru; tu prevezieme sa na kompe cez Váh, a za pôl hodiny sme vo Vel'kej Bytči, sídle okresu.

Zvláštnejšie obce okresu Vel'ko-Bytčianskeho sú: **Velká Bytča**, leží pri Váhu, železnici, kraj. hradskej a pri ústi potoku Petrovská zvaného do Váhu, má 3800, väčšinou rim.-katolíckych obyvateľ'ov, ktorí veľmi živý obchod vedú s vínom, vinným liehom, drevom, kožiami a plátnom. Vo výbornom chotári možno pestovať nielen obilie ale i všetkých druhov ovocinu. Bytča ma fabriku na sirky, kože, dve fabriky na hospodárske stroje, parniu pilu a pivovár. Týždenné trhy a jarmaky sú veľmi navštevované. Je tu okresný, slúžnovský, berničný, poštovný a telegrafický úrad. V Bytči je tiež ústredný úrad riaditeľ'ský všetkých uhorských statkov Popperovských. Zámok Bytčiansky bol kedysi veľmi slavný. Má chlapčenskú a dievčenskú meštanskú školu, spolok červeného kríža, spolok hasičský, spolok ženský a hospodársky. Príjemným výletným miestom Bytčanov je, na štvrt hodiny ležiaca obec **Hlinník**, medzi jejž obyvateľ'mi je mnoho drevokupcov. Od Hlinníka na východ, štvrt hodiny cesty, ležia spolu vystavené obce **Zemänské** a **Velké Kotešovo** jichž obyvatelia zanášajú sa roľníctvom, drevokupctvom a priemyslom drotovým. Je tu

i pálenica. Od Bytče za pôl hodiny idúc k severu, najdeme **Petrovice**, ktoré ležia pri potoku Petrovská zvanom. Tento potok v jaseň a na jar tol'ko vody máva, že možno dolu ním celé kusy dreva s Popperovských hôr až po Váh splavovať. Obyvatelia, ktorých čiastka po kopaniciach býva, zamestknávajú sa rúbaním dreva, povozníctvom a vyhl'adávajú si živnosť i cestami obchodníkymi. Pôda je tu neúrodná, plodiaca len zemiaky a ovos.

Od Veľkej Bytče asi na hodinu cesti ležia: Na severe: **Kolárovice**, jedna z najstarších obcí vlasti. Ku ním prislúchajú i lazy **Makov** menované vo vrchoch Javornických. Z takmer dvatisícového obyvateľ'stva všetci mužskí zanášajú sa drotárstvom, a nielen vlast našu ale aj cudzé krajiny za tým cieľom preputávajú; nepatrnú polniu prácu prevádzajú zatým doma ostávajúce ženy. Okrem poštovného a notárskeho úradu je tu i nasledovania hodný spolok miernosti. **Rovné** leží medzi vysokými vrchami pri Rovňanskom potoku a má 4000 rim.-kat. obyvateľ'ov, z ktorých väčšina živý sa drotárstvom, menšina s hotovovaním šindelu. Chotár má neúrodný, len zemiaky a ovos rodiaci, podnebie drsné. Veľkostatkárom je tu b. Popper. Na severo-východe: **Dlhépole**, pri potoku Dlhopolskom, ktorý povstáva vo vysokom vrchu Košarisko zvanom. I z tunajšieho 2600 duší čítajúceho rim.-kat. obyvateľ'stva všetci mužskí prevádzajú obchod s výrobkami drôtovými a plechovými, straviac väčšinu roku v cudzozemsku. Na severo-západe: **Štiavnik**, pri potoku podobného mena, s 3000 rim.-kat. obyv., ktorí tiež drôtový prevádzajú priemysel, lebo by z chudobnej pôdy nevyžili. Obec roztratená je po Štiavnickej doline a popri potoku na viac ho-

dŕn cesty až po Javornické vrchy sa Ťahá. Veľko-
statkármi sú tu gróf Kinský, baron Popper a Lord.

VII. Okres Žilinský.

Okres tento rozprestiera sa od okresu Veľko-
Bytčianskeho na východ. Keď sa z V. Bytče zprvu
smerom východným pohneme a potom k juho-východu
sa obrátíme, po dvojhodinovej ceste príjdeme do Žiliny,
sídla okresu Žilinského.

Žilina leží na malom-kopci, na ľavej strane Váhu,
súč železničným uzlom, lebo sa tu dve železničné čiary
schádzajú. Obyvateľov, väčšinou rím.-kat. číta 3500
duší, ktorí sa roľníctvom a chovaním dobytka zaná-
šajú. Zvlášte pestujú mnoho zemiakov a chýrnej ka-
pusty. Týždenné trhy a kraj. jarmaky bývajú tu
veľmi živé, čo sa zvlvášte železniciam, dobrým cestám
a tomu, že v Žiline mnoho jesto úradov, ďakovať
môže. Menovite je tu úrad okresného súdu, slúžnovský,
pozemko-knihovný, berničný, poštovný a telegrafický.
Ďalej má Žilina spolok spevácky, kasíno a jednu
uhorskú stolovú spoločnosť. Žilina je jedno z naj-
krajších a najbohatších miest Trenčianskej stolici, s
pekným rynkom, okolo ktorého sú starobylé domy s
výpustami. Z budov Žilinských zasluhujú spomenutia :
veliký kláštor mníšek so sirotčíncom a dievčenskou
školou, ktoré ústavy šľachetného srdca nitriansky
biskup vydržíje. Pri kláštori je utešený starobylý
kostol. V rynku sú medzi inými budovami zväšťnej-
šie : veľký mestský hostinec a nový dom Žilinskej
sporitelny. Pri farskom kostole stojí slušná budova
rím.-kat. ľudovej školy a v blízkosti františkánskeho
kláštora nová budova šestťriedového gymnasia. Žilina

je veľmi staré mesto a kedysi mala i chýrečnú tlačiarňu. Na rovine, pod starým mestom, povstala v najnovších časoch **Nová Žilina** s úhl'adnými budovami pre železničné osobníctvo.

Od Žiliny na pôl lebo hodinu cesty ležia: Na východe: **Teplička**, na peknej rovine neďaleko Váhu, skoro s tisíc obyvateľmi a pekným kaštieľom a panstvom grófký De Harcourt. V kaplnke tohoto kaštieľa stalo sa takzvané Vesselényi-ovské sprisahanie. V kostole farskom opatruje sa v drevenej rakve mrtvola manželky Vesselényi-ho, ktoré ešte i dnes, bars tu už vyše 200 rokov leží, nachodí sa v stave neporušenom. **Gbelany**, s kaštieľom, parkom a rozsiahlym panstvom grófa Majláth-a. V susedstve Gbelán leží obec **Nededza** so starobyľým kaštieľom grófskej rodiny Pongrácz-ovskej. Na juho-východe: **Rosina** s panstvom b. Popperovým. Na juhu: vedľa riečky Rajčanky, v doline Rajeckej ležia v rade obce: **Bytčica**, **Lietavská Lúčka**, **Ilové**, **Porubka** a **Turo-Tridvory**. V Bytčici a Lietavskej Lúčke má grófska rodina Pongrácz-ovská neobývané, už rozpadávajúce sa kaštiele. V Lietavskej Lúčke zamestknávajú sa ľudia okrem iného i pletením košíkov. Popper má tu gazdovstvo. Neďaleko obce Turo-Tridvory vyzdvihuje sa 1400 metrov vysoký vrch **Minčov**. V jej chotári nachodí sa i jaskyňa menom **De dová**. Cez obec tečie potok Turjanka, ktorý ani v najtuhšej zime nezamrzá a v ktorom mnoho chutných pstruhov žije. Podnebie obce je studené. Obyvatelia zamestknávaní bývajú rúbaním dreva v tunajších horách Popperovým a Szeghy-ho. Sú tu i pálenice. **Višňové** leží pri severo-západnom úpätí **Minčova**, s 900 obyvateľmi, ktorých čiastka osadila sa sem z **Pol'ska**, a s pekným kaštieľom veľkostatkára **Krupca**.

Na utešenom mieste vystavený dvojjázdový kostol, je miestom pútnickým.

Od Žiliny na pôl druhej a dve hodiny cesty ležia: Na východe: **Krasňany**, s kaštieľom a rozsiahlym panstvom grófskej rodiny Pongrácz-ovskej. **Dolnia Tižina**, s horami gr. Ferdinanda Pongrácza. **Belá**, s 2200 obyv., leží na západnom úpätí Krivána. Ku obci prislúchajú i veľké kopy (lazy). Na juho-východe: **Varín**, malé mestečko, u päty Osuského pohoria, pri vtoku Varínky do Váhu. Obyvatelia zanášajú sa hrnčiarstvom, drevo kupectvom a rol'níctvom. Pod zdejším kostolom je krypta gr. rodiny Pongráczovskej. Je tu pošta a železničná stanica. Neďaleko **Nezbudskej Lúčky** vidieť zrúcaniny Starého Hradu, nekďajšieho to sídla rodiny Pongráczovskej. U tejto dediny počína sa Strečňanský priesmyk, ktorým veľkolepý jask (tunel) vedený je do susednej Turčianskej stolice. Na juhu: **Rajecké Teplice** ležia v peknej doline pri rieke Rajčanke. Tunajší slano-železitý teplý kúpeľ navštevuje ročne viac sto chorých, takže on so svojimi peknými budovami a zdravým okolím prislúcha medzi oblúbené kúpele našej vlasti. **Stranské**, leží pod západnou stráňou tisíc metrov vysokého Žiarskeho pohoria. V pohorí tomto je jedno 1500 štvorcových metrov veľké Jazerisko, jehož hĺbka je neznáma. **Kamenná Poruba**, obec s chladným podnebím a dvoma pálenicami.

Od Žiliny na pôl tretej lebo tri hodiny cesty ležia: Na juho-západe: **Rajec**, mestečko pri rieke Rajčanke, takmer s 3000 obyvateľmi. Z remesiel prvé miesto zastupuje koželuhstvo, potom nasleduje ševcovstvo a tak súkenníctvo. Z priemyslových závodov nachádzajú sa tu štyri garbiarske dielne, pálenie a dielňa bryndziarska. Týždenné trhy a jarmaky sú

veľmi navštevované. Rajeckým veľkostatkárom je b. Popper. Na severo-východe: **Hornia Tižina** s peknými horami grófa Majlátha. Na východe: **Terchova**, leží v doline 900—1000 metrov vysokými vrchami otočenej. Neďaleko od nej vypínajú sa 1600 m. vysoké vrchy Rozsudec a Malý Kriván, cez leto mnohými výletníky navštevované, aby sa s jejich vrcholov krásnemu výhľadu a zdravému vzduchu tešiť mohli. Cez túto, 3000 obyv. majúcu obec tečie potok Varínka, v ktorom je mnoho pstruhov. V nesmierne veľkých horách, ktoré sú majetkom grófa Georga Majlátha, žije mnoho divých svin, srn a medvedov. Čiastka obyvateľ'stva zanáša sa chovaním dobytku a zvlášte oviec. Majitelia oviec trávia leto so svojimi stádami na holách; tu dorábajú z ovčieha syru na široko-ďaleko chýrne oštiepky. Podnebie celej Terchovskej doliny je drsné a kamenistá pôda pomimo jačmeňa a ovsu iné obilie nerodí. Terchová je sídlom hlavného-horského úradu panstva grófa Majlátha a stanicou žandarmerie; ďalej je tu malý kaštieľ, pivovár a niekoľko menších úradov.

VIII. Okres Kysucko-Novo-Mestský.

Zo Žiliny po dobrej kraj. hradskej sa pohnúc a držiac sa smeru severného, asi za pôľ druhej hodiny príjdeme do Kysuckého Nového Mesta, sídla to okresu Kysucko-Novo-Mestského. Okres tento leží po pravej strane Váhu, a jeho kraj, vynímajúc Kysuckej doliny, je veľmi vrchovatý s podnebíím drsným.

Zvláštnejšie obce okresu tohotu sú:

Kysucké Nové Mesto, leží v doline Kysuckej, pri rieke Kysuci, železnici a kraj. hradskej. Toto malé mestečko na celej Kysuckej doline má najživší obchod lebo je dobrými cestami s jednej strany so Žilinou,

s druhej s Moravou poľažne so Sliezsom spojené. Obkl'učujú ho vysoké vrchy, medzi nimiž je i niekoľko homolovitých videt'. Chotár Kys.-Novo-Mestský je dost úrodný ležiac na planine pomerne mierneho podnebia, preto pomimo rozličných druhov obilia i ovocina sa tu darí. Obyvateľstvo je pracovité a pilné a okrem dochovávanía statku aj priemyslom sa zamestknáva a vedie obchod s plátnom a ovocinou. Z verejných budov zasluhujú spomenutia dva rím.-kat. pekné kostoly. Je tu úrad slúžnovský, poštovný a telegrafický a železničnia stanica. V susedstve Kysuckého Nového Mesta nachodíme obce: **Dubie, Malú a Veľkú Rudinu, Lodno, Lieskovec, Povinu Lehotu a Radolu**, jichž obyvatelia sú veľmi chudobní a chotáre jejich tvoria panstvo grófa Ladislava Csáky-ho, ktoré poväčšine s pekných lesov záleží. V Radoli je i pekný starobyľý kaštieľ.

Od Kys. Nov. Mesta na pôl lebo jednu hodinu cesty ležia: Na severe: **Ochodnica**, pri potoku podobného mena, s 1200 rím.-kat. obyv., ktorí sa roľníctvom a drotárskym priemyslom zanášajú. K obci tejto prislúchajú i dvoje kopanice či lazy. Na severo-západe: **Nesluša**, s 1800 obyvateľmi, bývajúcimi roztrateno po vrchoch a zanášajúcimi sa podobne priemyslom drotárskym. Na juhu: **Budatin**, stredisko statkov grófa Csáky-ho. Po veľkopánsky zariadený zdejší zámok r. 1848/9-ho, v bojoch za svobodu, nepriateľ zpusťošil, tak že z neho len čiastka opravená bola, ktorá teraz za honvédsku kasárňu slúži.

Od Kys. Nového Mesta na pôl druhej lebo dve hodiny cesty ležia: Na severe: **Krásno**, pri vtoku Bystrice do Kysuce, kraj. hradskej a železnici, s 2200 obyvateľmi, ktorí sú medzi vrchami roztratení. Jejich

zamestnaním je roľníctvo, chov dobytky a priemysel drotársky. Na severo-východe: **Stará Bystrica**, leží roztrúseno po vrškovatých stráňach, na pravom brehu Bystrice. Má 2700 obyv., ktorí sa väčšinou chovom dobytky zanášajú, pretože je tu veľmi málo úrodnej pôdy. Z príčiny drsného podnebia niet tu ani ovociny. Vo veľkom prevádza sa tu drevokupectvo a shotovovanie šindelu. Drevo a šindel splavujú dolu Bystricou po riekou Kysucu, po tej do Váhu a potom ďalej. Grófká de Harcourt má tu gazdovstvo pozostávajúce zo dvoch majerov a veľkých lesov. Na východe: **Lutiša**, s peknými horami grófa Majlátha.

IX. Okres Čacanský.

Okres tento rozprestiera sa vo veľmi vrchovatom vidieku v najsevernejšej časti stolice našej. Keď sa z Kys. Nov. Mesta k severu bereme, cestujúc smerom tým za pôl druhej hodiny, a potom obrátíme sa k západu a ideme ďalej asi za pôl hodiny, príjdeme do Čace, sídla okresu Čacanského.

Okresu tohoto zvláštnejšie obce: **Čaca**, leží v kotline ohradenej vrchami, pri rieke Kysuci, Bohumínskej železnici a kraj. hradskej. Čiastka obyvateľstva býva roztratená po stráňach jedličím porostených vrchov. Značná jich čiastka pozostáva z drotárov vyhládávajúcich si živnosť svojim remeslom i po cudzích krajinách. Je však i takých mnoho, ktorí sa pltníctvom a shotovovaním šindelu zamestnávajú. Pôda, z príčiny zdejšieho drsného podnebia, sotva čo iné plodí pomimo ovsa, zemiakov a kapusty. Z pomedzi Čacanských lazov najväčšie sú **Čádečka** nazývané, kde má b. Popper rozsiahle hory, teraz už takmer docela vyrúbané. Čaca je obchodným stredis-

kom medzi susednou Moravou a Uhorskom. Jarmaky su veľmi navštevované. Pri Čaci rozvetvuje sa železničná dráha a kraj. hradská na dvoje, lebo jedna čiara ztade cez Jablunkovský priesmyk do Sliezska, druhá do Galicie vedie. Je tu úrad okresného súdu, úrad slúžnovský, poštovný a telegrafický a stanica žandárska a finančná. Je tu ďalej spoločenský kružok a štyri štátne ľudové školy. Spomenutia zasluhuje i parnia pila.

Od Čace na pôl lebo jednu hodinu cesty leží: Na západe: **Raková**, pri Kysuci, otočená jedlovými horami. Obec táto je veľmi roztráhaná medzi vrchami; domy má roztrúsené po úbočiach. I zdejší obyvatelia zamestnávajú sa drotárstvom, shotovovaním šindelu a zplavovaním dreva. Pre drsné podnebie sa tu ani ovocina ani zelenina nerodí. Všetkých obyvateľov číta Raková bezmála 3000 duší. Veľkostatkárom je tu b. Popper. **Černé**, i toto je roztrúseno stavaná obec s 1500 rím.-kat. obyvateľmi, ktorí sa tiež shotovovaním šindelu zanášajú. Jej hlavnou plodinou je ovos a zemiaky. Podnebie má chladné; po dolinách ležiace lúky sú močaristé. Spomenutia zasluhuje pekný nový kostol a železničné nádražie. Na východe: **Oščadnica** (Szent-Istvánfalva), leží pri potoku podobného mena, s 3000 obyvateľmi, ktorí medzi lesami v drevených chalupách, po úbočiach a hrebeňoch vrchov vystavených roztrúseno bývajú vyhl'adávajúc si živnosť rúbaním dreva, pltníctvom a povozníctvom. Z príčiny zdejšieho drsného podnebia, sa tu sotva iné pomimo ovsa a zemiakov rodí. B. Popper má tu veľké hory, splavy, sklady dreva a drevenného, tu páleného uhlia a dve píly. V Oščadnici chytajú chutných pstruhov a rakov a vidry. V horách vyskytujú sa nie-

len srny a divé svine ale niekedy i ostrovidi (rysi). Vo východnej časti chotára vypína sa 1200 metrov vysoký vrch Rača zvaný, s ktorého sa na široko ďaleko krásny otvára výhľad. Na temäni, tohoto vrchu vydlabané sú do pieskovcového stĺpu tieto pekné slová: „Nech žije Uhorsko!“ To zvučí i v našich srdciach a toto nech zneje z úst každého dobrého vlastenca od vrcholu Rača až dolu po Adriu.

Od Čace na pôl druhej lebo dve hodiny cesty ležia: Na východe: **Olešná**, blízko Kysuce s 1400 obyvateľmi, z ktorých je tiež veľmi mnoho drotárov. Jako väčšina obyvateľov hôr a vrchov, tak i títo zamestnávajú sa rúbaním dreva, shotovovaním šindelu a drevokupectvom. Pre drsné podnebie trvá tu zima za celých 7 mesiacov. Na severo-východe: **Skalité**, najsevernejšia obec stolice s 2200 veľmi chudobnými, nepričinlivými a pijatike oddanými obyvateľmi, ktorí v biednych chalupách spolu so statkom (lichvou) bývajú. Tento zlý príklad nech nikto nenasleduje! Na juho-východe: **Turzovka**, veľmi rozťahla ľudnatá obec, leží pod Beskydami, pri Kysuci a stol. hradскеj; má 7000 rím.-kat. obyvateľov, ktorí si živnosť vyhládávajú drevokupectvom, drotárstvom, shotovovaním šindelu, odvážaním dreva a pltníctvom. Jejich skoro jedinými plodinami sú zemiaky a ovos. Obec táto bola kedysi majetkom rodiny Thurzovskej od nejž i meno obdržala. Dnes je tunajším veľkostatkárom b. Popper. Spomenutia zasluhuje pekný rím.-kat. kostol a Heller-ová píla. V **Podvysokej** má Neudörfer veľkú dielňu na trieslo.

Čiastka tretia.

Všeobecný prehľad Trenčianskej stolice.

I. Hranice, rozsiahlosť a podelenie.

Hranice našej stolice sú: na severe: Sliezsko a Galícia; na východe: Galícia, Oravská, Turčianska a Nitrianska stolica; na juhu: Nitrianska stolica; na západe: Morava.

Rozsiahlosť či plochomiera Trenčianskej stolice činí 4467 □ kilometrov. Podelená je na 9 okresov, a síce: Trenčiansky, Bánovský, Ilavský, Púchovský, Považsko - Bystrický, Veľ'ko - Bytčiansky, Žilinský, Kysucko - Novo - Mestský a Čacanský.

II. Vody.

Plochu našej stolice jedna väčšia, dve menšie rieky a početné väčšie-menšie potoky zvlažujú; pri týchto riekach a potokoch ležia najkvetúcejšie a najľudnatejšie obce stolice a v dolinách týchto riek a väčších potokov, sú i najúrodnejšie polia. Zvláštnejšie vody Trenčianskej stolice sú nasledujúce:

1. Váh, najväčšia rieka stolice; prichádza k nám Strečňanským priesmykom a Nezbudská Lúčka je prvou obcou v stolici, ktorej chotár ona zasahuje. V svojom behu asi na 20 kilom. drží sa smeru severo-

východného, pri Marčeku však na juho-západ, pri Okrute ale na juh sa obracia, a smer tento podržiac, po ďalšom 100 kilometrovom behu, pri Považskej Novej Vsi zanecháva stolicu. Váh v ceste svojej nasledujúcich zvláštnějších obcí sa dotýka: Žiliny, Veľkej Bytči, Považskej Bystrici, Púchova, Ilavy, Trenčína a Beckova. V Žiline a vo Veľkej Bytči nesmierne množstvo dreva zplávajú na Váh, aby ho na plťah do ďalekých krajov odplavili; na týchto dvoch miestach koná Váh, jako vodnia cesta, drevokupectvu neoceniteľnú službu. Rieka táto poskytuje i množstvo dobrej chuti rýb; ale rýchlym rozvodňovaním strašné robieva škody a neraz celé obce zaplavuje a smetáva. Tok Váhu je veľmi rýchly, preto často mení svoje koryto a mnoho väčších-menších ostrovov tvorieva. Váh i mnoho mlynov ženie.

2. **Kysuca** má žriedlo v chotári Vysoká-Makovskom, v pohorí Javornickom; zprvu tečie smerom severným meniac pomaly tok k juhu, a keď písmene v podobnú prekonala cestu, pri Chumci vlieva sa do Váhu. V čas dlhšej suchoty je velikosti potoka, v dáždivom počasi ale chytro sa v rieku mení, a v riečišti svojom prichystané plte s veľkou odnáša rýchlostou do lona Váhu. Po celej Kysuckej doline bývajúci chudobný ľud žije len z drevokupectva a tak ľudu tomu je rieka táto neoceniteľným dobrodiním.

3. **Rajčanka** povstáva v pohorí Stražovskom, berúc sa zväčša smerom severným, po 40—50 kilometrovej ceste pri Stražove ústi do Váhu. I z prava i z ľava prijíma veľmi mnoho potokov a potôčkov. Na svojej ceste dotýka sa mestečka Rajca a tu zdejším koželuhom veľké preukazuje služby.

Okrem uvedených troch riek je v stolici na stá väčších-menších potokov a potôčkov, ktoré, s malými výnimkami, všetky v našej povstávajú stolici, a s výnimkou **Bebravy**, cez Bánovce tekúcej, všetky sa do Váhu vlievajú. Spomenutia zasluhujúce pobočnie vody Váhu sú, z prava, ktorých tok takmer bezvýnimky je smeru juho-východného, sú nasledujúce: **Klanečnica**, **Bošáčka**, **Drietonica**, **Vlára**, potok **Tonársky**, **Zubácky**, **Biela Voda**, **Mariková**, potok **Papradňanský**, **Ščivnický**, **Petrovský** a konečne juho-západný smer majúca **Varínka**. Z ľavej strany vtekajú do Váhu: **Teplička**, potok **Košecký** či **Podhradský**, potok **Belušský** a **Domaňský**. Značnejší potok je ešte **Bystrica**, ľavý prítok **Kysuce**, ďalej **Svinnica** a **Radiša**, ktoré sa neďaleko Bánoviec do Bebravy vlievajú. Niektoré z týchto potokov, jako na pr. **Bystrica**, **Biela Voda**, keď sa v daždivom počasí rozvodnia, alebo na jare keď sňahy vo vrchoch púšťajú, sú i ku splavovaniu dreva spôsobné. V potokoch, tekúcich v južnej časti stolice, je mnoho rakov, keď zase v severnej čiasťke, vo vysokých vrchoch povstávajúcích potokoch jesto mnoho chutných pstruhov.

V našej stolici je i niekoľko mensích jazier. Takýmto je **jazero červeno-kamenské**, ktoré 1200 □metrov zaujíma; v žiarskom pohorí nachodí sa **Jazerisko** 1500 □metrov majúce, v Dolno-Motešickom chotári je **Vrchoviščo**-m menované jazierko, ktoré sa za bezodné drží; ďalej sú tu jazierka: **Teplické**, **Teplanské** a **Hradnanské** a **Hornó-Motešické** rybníky, konečne **Marikovské** a **Košecké** morské oká.

Popri Váhu na mnohých miestach nachodíme močiare, ktoré povstaly následkom počasného rozvodňovania sa Váhu. Takým je medzi inými **Kotešovský**

močiar. Zvláštny je tiež medzi vrchami ležiaci **Kolarovický močiar**, o ktorom povest hovorí, že na jeho mieste kedysi zámok stál, ktorý sa následkom zemetrasenia prepadol a potom bolo, vraj, vidieť v zrkadle bezodnej hĺbky jeho obraz. V chotári Malo-Udičskom nachodíme **Podstranie** menovaný močiar.

Aj minerálnych prameňov je mnoho v stolici našej. Najpamätnejšie z pomedzí nich sú Trenčiansko-Teplické a RajECKO-Teplické, ktoré sú aj krásnymi kúpeľnými domami opatrené a jich voda upotrebuje sa ku kúpaniu a pitiu. Okrem týchto je v stolici asi 40 kyselých prameňov, jichž vodu zväčša len patričných obcí obyvatelia užívajú.

III. Povrsie.

Celou dĺžkou našej stolice ťahajú sa od juhozápadu k severo-východu dve reťaze mohutných pohorí. Výbežkami týchto dvoch pohorí takmer celá stolica je pozatáňovaná a len popri riekach a potokoch otvára sa kde-tu kúsok roviny, dolina lebo kotlina. Pohoria tie sú:

a) **Karpaty**, počínajú v našej stolici pri Klanečnici, ťahajú sa po pravej strane Váhu, hranicou Moravy a Uhorska, a takmer celý pravý priestor Váhu svojimi výbežkami zaujímajú.

b) **Frajštacké pohorie**, ktoré zo stolice Nitrianskej siaha k nám a celý ľavý priestor Váhu zatahuje.

Karpaty z nasledujúcich hlavnějších skupení pozostávajú: 1. **Lopennicka**, s najvyšším vrchom **Lopennik** (912 metrov). 2. **Lukovská**, a najvyšším vrchom **Lukov** (738 m.). 3. **Okrľiská** medzi Vlarou a Bielou Vodou, s vrchami **Vršatec** (**Oroszlánkő** 1001 m.) a **Chmelová** (902 m.). 4. Pohorie **Javornické**, medzi Bielou

Vodou a Kysucou, s vrchami **Javorník** (1071 m.), **Čemerka** (1033) a **Kikula** (912 m.). Potom nasledujú: 5. **Beskydy**. 6. **Magura**. 7. **Osuské vrchy** a 8. **Malá Fatra**. V Beskydoch je najvyšším vrchom **Uhorská** (1028 m.), v Magure **Rača** (1236 m.), v Osuských vrchoch **Javorina** (1175 m.), v Malých Fatrách **Kriván** (1669 m.), **Lipovec** (1644 m.) a **Veľký Rozsudec** (1606 m.).

Pohorie Frajšťacké z nasledujúcich zvlášťnejších skupenín pozostáva: 1. Medzi Jastrabím a Teplickou dolinou ležia vrchy **Trenčianske**. 2. Od týchto na juhu stále sa skupenina **Inovecká** s **Inovcom** (1042 m.). 3. Od Jastrabskej doliny po vyvýšeninu **Fačkovskú** ťahá sa pohorie **Stražovské**. 4. K tomuto sa pripojuje od severu pohorie **Domanížské**, ktoré je rozložené medzi **Považím** a **Rajeckou dolinou**, a jeho najvyšším vrchom je **Veľký Manin** (888 m.). 5. Konečne medzi **Fačkovskou** vyvýšeninou a **Strečňanským priesmykom** ťahajú sa **Vietorné Hole** s vrchami **Revan** (1205 m.), **Klak** (1333 m.), **Vietorná Hola** (1462 m.), **Veľká Lúka** (1475 m.) a **Minčo v** (1364 m.).

Križom cez pohraničné Karpaty ťahajú sa priesmyky s dobrými cestami. Také sú, počnúc od juhu: **Stráňanský** (dolinou **Moravsko-Lieskovskou**), **Hrozenkovský** či **Drietomský**, **Vláranský**, **Lysanský**, **Jablunkovský** a **Strečňanský**, ktorým **Váh** do stolice prichádza.

Najkrajšou a najpriestrannejšou dolinou stolice je **Dolina Považská**, ktorá miestami 5—6 kilometrovu šírku dosahuje. Väčšiu rovinatú priestrannosť tvorí i **Žilinská kotlina**. Zvlášťnejšie doliny nachodíme ešte po brehoch menších riek a väčších potokov. Také sú: **Dolina Kysucká** a **Rajecká**, potom užšie: **Papradňaňská**, **Marikovská**, **Púchovská**, **Rovňanská**, **Bošácka** a **Moravsko-**

Lieskovská. Okrem tých zasluhujú spomenutia ešte **Dolina Bebravská** a **Domanížská.**

V Trenčianskych pohoriach vyskytujú sa i jaskyne. Také sú: **Dedová** pri Turo-Tridvoroch, **Trsfanská** pri Trstí, **Mojtínska kvapelcová**, v chotári Pružinskom tiež kvapelcová **Dúpna**, konečne jaskyňa **Malo-Slatinská** a **Skalská** nad Váhom.

IV. Podnebie.

Podnebie našej stolice je mierne, má totiž štyri čiasťky roku. Ale sú v stolici našej i také viedieky, o ktorých možno povedať, že majú len zimu a leto, lebo zmena teploty zo zimy na teplo a naopak sa tak rýchle stáva, že tých niekoľko jarných a jesenných dní nemôže sa brat do povahy. Tak v niektorých vidiekoch okresu Čacanského a Kysucko-Novo-Mestského zim a 7 do 8 mesiacov trvá, kdežto na ostatné tri čiasťky roka len asi 4 mesiace pripádajú a týchto väčšina z horúcich letných dní pozostáva. Z príčiny tohoto neriadneho počasia mnohé druhy rastlín sa tu nemôžu pestovať, a i tie ktoré sa pestujú, len veľmi skrovne sa vyplácajú. V prestrednej a južnej čiasťke stolice, zvlášte ale na Považí je počasie mierne, príjemné. Leto privíta sem s búrkami a lejákmi, načo riadne suchota nasleduje. Väčšia studenosť zväčša len v januári sa započína a sňahové chumelice, tiež len koncom januára a začiatkom februára nastávajú. Častejšie pršky vyskytujú sa obyčajne v jaseňi.

V stolici našej je severný vietor panujúci, ktorý s krátkymi prestávkami po celý rok duje; často s veľkou zjavuje sa silou a za krátky čas v opravdový orkán (povíchricu) sa mení; v letnej dobe teplotu schladzňuje, oblaky dážďové odháňa, naproti tomu ob-

laky sňahové vždy tento priháňa. To isté povedať sa môže i o východnom vetru s tým rozdielom, že sa tento zriedkavejšie zjavuje a vyše 24 hodín dlhšie netrvá. Južný vietor niekedy je práve tak silný, jako severný, ten však v zime v lete je teplý a vlhký, priháňajúc oblaky a dážď. Teplota vetru v dobe letnej niekedy veľký dosahuje stupeň. Trvá obyčajne za kratší čas než vietor východný. Západný vietor podobá sa vetru južnému, len že nie je taký silný, častejšie duje a trvanlivý prináša dážď do krajov našich; svojou teplotou na jar sňah a ľad rýchle topí. Ostrosť a drsnosť severného vetru smierňuje vietor západný.

V. Plodiny.

1. **Rostliny.** Pôda nášho Považia na rovinách, ale zvlášte v južných vidiekoch našej stolici, je taká úrodná že i žito (pšenicu) rodí; dobrej jakovosti rež a jačmeň pestuje sa všade popri Váhu. Vo vrchovatiných vidiekoch, a tak vo väčšine stolice, len ovos, pohánka, zemiaky a kapusta sa rodí. V okolí Rajca ľan a konope, v Krivosúde i chmel pestujú. Jedna z hlavných plodín stolice Trenčianskej je ovocie, hlavne slivy, ktoré sa zvlášte v stave sušenom vyvážajú a dobrej povesti sa tešia. Hrozno rodí sa vo viac miestach na juhu stolice; Dolňo-Srňanské víno je najlepšie. Strukoviny a zeleniny tiež zväčša len v južnejších krajoch sú pestované; v severných studených krajoch jedinou zeleninou je kapusta. Žilinská a Závodská hlávková kapusta je chýrna. Zemansko-Lieskovské ozrutné kaštanové stromy dávajú chutné kaštany. Nesmierne bukové a jedlové hory poskytujú hojnosť dreva stavebného, páliwa a na rozličné náradie

potrebného. Jalovcové kríky rodia miestami hojne bôrek z nichž sa dobrá páli borovička. Dobré lúky a pasienky poskytujú množstvo sena a výdatnej pašé. V lesoch roste hojne jedlých húb.

2. Živočichy. Jako domáce, tak i divé zvieratá v značnom množstve sa v stolici našej vyskytujú. Dobré pasienky veľký priestor dávajú chovu dobytka. Zvlášte vrchovaté kraje veľké stadá oviec chovajú. Ohromné hory a šášiny (trstinou porastené mokriny), slúžia za skrýše rozličnej divine. I včelárstvo sa prevádza ale len v menšej miere; pestovanie krýdlatej hydiny však vo všetkých okresoch sa deje. V horách našich máme: medveďov, divé svine, vlkov, lišky, srny, jeleňov, daňkov, zajacov, jazvecov, lasice, veverky a v pohraničných Malých Fatrách i ostrovidov (rysov). Z vtákov máme: orlov, divé kačice, prepelice, jarabice, kvíčale, sluky a rozličných spevcov. Rieky a potoky sú bohaté na ryby. Veľmi oblúbenou rybou vážskou je hlavátka. V menších horských potokoch žije hojnosť pstruhov, v Rajčanke ale a v niektorých iných potokoch mnoho rakov.

3. Nerasty. Vrchy našej stolice pozostávajú vo všeobecnosti z nerastov zemitých. Najčastejšie vyskytuje sa hlina, kremeň, vápenec, bridlica hlinitá, dolomit, žula, trachyt a pieskovec. Naša stolica ač má mnoho vrchov, baničtva však nemá. V okolí Rovného, Súlova a Horných Motešíc nachodí sa mramor a kamenolomy. Motešický mramor je čierny. Kamenolomy sú okrem toho v Bánovcách, Ivánovcách, na Lúkach a v Hornom Srní. I v Lednici sú bridlicové a mramorové bane, ale v tých sa nepracuje. V chotári Milochovskom, Omšenskom a Hričovsko-Podhrad-

skom prišlo sa na ležiská kamenného uhlia. Pri Tuchyni kopú sádru (gyps). V Beluši, Ilave, v Pov. Bystrici a inde nachodí sa dobrá hrnčiarska hlina. Minerálnych prameňov je v stolici hojnosť.

VI. Obyvatelia.

Všetkých obyvateľ'ov našej stolice je: 244 tisíc 919. Veliká väčšina rozpráva po slovensky, tých, ktorých je materinskou rečou reč uhorská lebo nemecká, je pomerne veľmi málo. Uhorskou rečou rozprávajú najviac kňazia, učitelia, stoliční a krajinskí úradníci a nemeckou obchodníci. *Židia*

Čo za náboženstva týka, takmer celé obyvateľ'stvo stolice, priznáva sa ku viere rímsko-katolickej; evanjelikov angšpurgského vyznania je vyše 20 tisíc a židov blízko 13 tisíc.

Vel'ká väčšina obyvateľ'stva zanáša sa roľníctvom a chovom dobytká. Obchodníci a priemyselníci vo väčšom počte bývajú zväčša len v mestách a väčších obciach. Aj cirkevní a svetskí úradníci tvoria značnú časť obyvateľ'stva.

VII. Vzdel'anostné pomery.

Trenčianska stolica musí sa vriediť medzi tie stolice vlasti našej, ktorých obyvateľia strednou vzdelanost'ou vládnu. Na ten čas je v našej stolici jedno vyššie gymnasium v Trenčíne a jedno šesttriedové v Žiline; ďalej je v Trenčíne štyritriedová štátna vyššia dievčenská škola, v Zay-Uhrovei vyššia ľudová a umelecko-rezbárska škola, vo V. Bytči meštanská škola pre chlapcov a dievčence. Pomimo

týchto vyučovacích ústavov je v obciach našej stolice 390 ľudových škôl a 7 opatrovní maličkých, v ktorých ústavoch 40 tisíc školpovinných detí vyučovanie dostáva. Vyučovanie prevádza 500 učiteľov. Veľká väčšina týchto škôl je vydržovaná rímskokatolíckmi, menšia čiastka evanjelíkmi a židmi. Je medzi nimi 37 štátnych a 26 štátom podporovaných obecných ľudových škôl. Tieto školy, jako tiež v mnohých obciach stolice jestvujúce bohaté knižnice, ľudové knižnice, časopisy, čitateľské a iné vzdelávateľné spolky sú mohutným nástrojom k rozširovaniu vzdelanosti obyvateľstva stolice.

VIII. Priemysel a kupectvo (obchod).

V našej stolici je pomerne málo úrodnej pôdy, z tej príčiny nútené je obyvateľstvo priemysel a kupectvo prevádzať. Vo väčších obciach, vo väčších panstvách dymiace fabričné komíny poukazujú na rozkvet fabričného priemyslu. Vo väčších panstvách, hlavne na statkoch Popperových, Lordových a grófký De Harcourt, pracujú veľké pálenice. Pivo Trenčianske, Ilavské a Košecké na ďaleko stoja v dobrej povesti. V Ilavskej kraj. trestnici više sto väzňov prevádza tokárstvo, krajčírstvo, stolárstvo a iný priemysel. Na panstve grófa Alberta Zay-ho, stojí v činnosti v Zay-Uhrovci, fabrika paličková, klinčeková a sklenná, ktoré na stá robotníkom poskytujú živnosť; všetky tyto fabriky i s umelecko-rezbárskou školou tešia sa i v zahraničí dobrej povesti. Púchovskí súkenníci a garbiari, Rajeckí garbiari, Belušskí a Pov.-Bystrickí hrnčiari, Orlovskí košíkári sú všade dobre známi svojími dokonalými výrobkami. V Trenčíne a

vôbec popri Váhu spomenúť sluší priemysel mlynársky; v Trenčíne, Beluši, Pov.-Bystrici a na mnohých iných miestach dobré tehly, v Lednici, Pružine, Pov.-Bystrici, Selci, Mnešiciach atď. dobré vápno pália. V Tepličke a iných mestiach jako domáci priemysel, zastúpené je pláteníctvo. Spomenutia zasluhuje ešte Teplanská píla a valchárňa, Bytčianska dielňa na dasky a sirky, Malo-Slatinská a Bobotsko-Lehotská papierňa a rybárstvo prevádzané nie len vo Váhu ale i v horských potokoch v ktorých bývajú chytávané dobre sa vyplácajúce pstruhy. Konečne spomeneme sklenené hute Sidonia a Gapel pomenované. Medzi horami a vrchami prebývajúci ľud zanáša sa drotárstvom a shotovovaním všelijakého drevenného náradia pri dome a hospodárstve potrebného.

Hlavným článkom kupeckým je tu drevo. Najväčšie sklady dreva sú v Trenčíne, Pov. Bystrici, Bytči a Žiline. Na južnom Považí vedie sa obchod so strukovinami; v dolinách: Bošáčkej, Púchovskej, v okolí Beckova a v niektorých obciach Bánovského okresu s ovocinou, zvlášte sušenými slivami; v Pov. Bystrici s kvičalami a syrom; v Rajci s konopami; s okolím Žilinskom so zemiakami; Zem.-Lieskovania s kaštanmi a Malo-Kubrania s kyselou vodou robia dosť dobré obchody. Považsko-Bystrické a Púchovské lichracie jarmaky sú veľmi chýrne a navitevované. Teplá celé okolie zaopatruje strukovinami. I Trenčiansko-Teplické a RajECKO-Teplické minerálne vody a kúpele mnoho donášajú. Obyvatelia vrchov a hôr, majúh málo ornej pôdy, aby vyžili, s drotovým a plechovým riadom, so sklom, dreveným riadom a plátnom podomový vedú obchod a schodia krížom-krážom nielen Uhorsko ale zatúlajú va i do ďalekých cudzých krajín.

IX. Premávkové cesty.

V stolici našej vyvinutý živý priemysel a kumpectvo veľmi podporujú v dobrom stave udržiavané premávkové cesty, mnohé telegrafické stanice a husté postovné spojenie.

1. **Vodnie cesty.** Takou je predovšetkým Váh, potom Kysuca a niekoľko väčších potokov, ktoré sú vhodné plnctvu a splavovaniu dreva.

2. **Železnice.** Spolku Rakúsko-Uhorských štátnych železníc prislúchajúca Považská železničná čiara, krojí na dvoje celú našu stolicu. Táto čiara pri Strečňanskom priesmyku prichádza do našej stolice jedným dlhým jaskom (tunelom); všade sa ťahá popri Váhu, a keď prešla stanice: Strečno, Varín, Tepličku, Žilinu, Novu-Žilinu, Hričov, Bytču-Predmier, Plevník Považskú Bystricu, Púchov, Belušu, Ilavu, Dubnicu, Trenčiansku Teplú, Trenčín, Trenčín-Istebník, Melčice a Bohuslavice, zase ju zanecháva. Pri Žiline z čiary Považskej vedena je pobočná čiara, takzvaná Žilinsko-Bohumínska (Oderbergská), ktorá sa ťahá na sever, Kysuckou dolinou, a keď prejde popri Kysucko-Novo-Mestskej, Krásnanskej a Čacanskej stanici, hneď povyše Čace sa rozdeľuje — a keď jedna čiara ide cez Jablunkovský priesmyk do Sliezska, druhá ťahaná je cez Černé a Skalité do Galície.

3. **Krajinské cesty.** Prešporská kraj. hradská pri Mnešiciach (Révfalu) dosahuje stolicu našu. Po Trenčín ťahá sa pravou stranou Váhu, od Trenčína po Žilinu ale ľavou stranou. Pri Žiline prechádza do Kysuckej doliny, a tu všade popri železnici Žilinsko-Bohumínskej ide, až konečne cez priesmyk Jablunkovský prejdúc do Sliezska, opúšťa peknú vlasť našu. Z tejto hlavnej

krajinskej hradskej, nasledujúce kratšie kraj. hradské sú ťahané: Jedna po vyše Čace cez Černé a Skalité do Galície, druhá cez Drietomskú dolinu de Moravy a tretia od Mnešíc cez Moravské Lieskové taktiež do Moravy. Od Turzovky počnúc, cez Bezkydy, podobne vedená je kraj. hradská.

4. **Stoličné cesty.** V našej stolici ťahané sú krížom-krážom cesty stoličné. Aby ony vždycky v dobrom stave udržiavané boly, o to má starosť stoličný výbor. Stanice poštovné a telegrafické dost zhusta prichádzajú v stolici našej.

O B S A H.

ČIASTKA PRVÁ.

Základné známosti.

Oddiel prvý.

	Strana
I. Kruh rozhl'adu a obzor	3
II. Strany sveta	—
III. Riadenie sa v učebnej izbe	4
IV. Nákres a plán učebnej izby	5
V. Plán školskej budovy	6

Oddiel druhý.

I. Bydlisko	7
II. Roztriedenie osád	8
III. Dejiny obce	9
IV. Obyvatelia o občania obcí	10
V. Úradníci obce	11
VI. Chotár obce	12

Oddiel tretí.

I. Otčina	13
II. Okolie našej obce	—
III. Cesty	—
IV. Površie nášho okolia	15
V. Tekúce a stojaté vody	16
VI. Vzduch, podnebie.	17

Oddiel štvrtý.

I. Krajina	18
II. Stolica	19
III. Okres	21

Oddiel piaty.

Vysvetlovanie mappy	21
-------------------------------	----

ČIASTKA DRUHÁ.

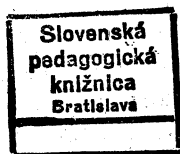
Opis Trenčianskej stolice.

	Strana
I. Okres Trenčiansky	24
II. „ Bánovský	31
III. „ Ilavský	35
IV. „ Púchovský	41
V. „ Považsko-Bystrický	44
VI. „ Veľko-Bytčiansky	47
VII. „ Žilinský	49
VIII. „ Kysucko-Novo-Mestský	52
IX. „ Čacanský	54

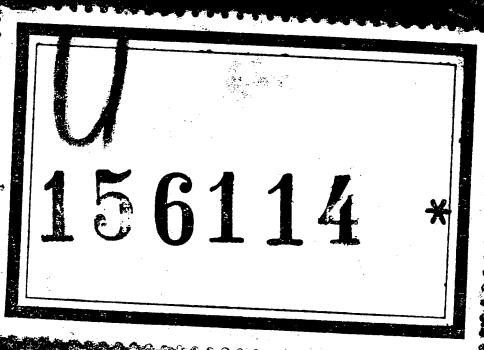
ČIASTKA TRETIA.

Všeobecný prehľad Trenčianskej stolice.

I. Hranice, rozsiahlosť, rozdelenie	57
II. Vody	—
III. Površie	60
IV. Podnebie	62
V. Plodiny	63
VI. Obyvatelia	65
VII. Vzdelanostné pomery	—
VIII. Priemysel a kupectvo (obchod)	66
IX. Premávkové cesty	68

tekintélyes kiadásban

1. Számoló könyv az egész magyar számtanról. Budapest, 1869. 162. 64. l. — 50
2. Ugyanaz. 2. kiadás. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
3. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
4. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
5. Ugyanaz. 3. kiadásban az egyik és a másik oldalról a számtan harmadik kiadásában. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
6. Mind az öt filzet egybekötve, díszes kötésben. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
7. Számoló könyvet az egész magyar számtanról készített logaritmus táblájával a következőkben: Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
8. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
9. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
10. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
11. Mind a négy filzet egybekötve, díszes kötésben. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
12. Tízszázalékos feladványok gyűjteménye, melyek más iskolákban használtak. Pozsony, 1887. 162. 64. l. — 50
13. Ugyanaz. Díszes kötésben. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
14. Ugyanaz. Olcsó kiadás. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
15. Tízszázalékos feladványok gyűjteménye, melyek más iskolákban használtak. Budapest, 1887. 162. 64. l. — 50
16. Ugyanaz. Díszes kötésben. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
17. Zemiák pre-újdovce iskolájának első nagyjelű tanterve. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
18. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
19. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
20. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
21. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
22. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
23. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
24. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
25. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
26. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
27. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
28. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
29. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50
30. Ugyanaz. Budapest, 1889. 162. 64. l. — 50

Ysejky vjse uvedene knizni su k dostupanu u kniznici **Rudolfa Brodtejn** v Prešporiku

Ul. č. 158. V. č. 158. Prešporok

156114